ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИЙ-ВЛАК, УШНЫЗА!

МАРИЙ КОММУНА

1918 ий 1 октябрь годсек лектеш

КПСС Марий обкомын, МАССР Верховный Советын да Министр-влак Советын органышт

№ 33 (18415) | 1990 ий 8 февраль, изарня | Акше 3 ыр

Совет Союзысо Коммунистический партий Центральный Комитетын Пленумжо нерген

ИНФОРМАЦИОННЫЙ УВЕРТАРЫМАШ

1990 ий 7 февральыште КПСС ЦК-н Пленумыштыжо партийын XXVIII съездшылан КПСС ЦК-н Платформыжын проектшым да КПСС ЦК-н Генеральный секретарьже М. С. Горбачевын тиде йодыш дене ыштыме докладшым умбакыже каҥашыме.

Пленумышто Таджикистанысе Компартий ЦК-н первый секретарьже К. Махкамов, ВЛКСМ ЦК-н первый секретарьже В. И. Мироненко, Киргизийысе Компартий ЦК-н первый секретарьже А. М. Масалиев, ВЦСПС секретарь Г. С. Баштанюк, калык депутат-влак Московский городской Совет исполком председатель В. Т. Сайкин, «Туркменгазпром» производственный объединенийын буровой мастерже А. Б. Шалыев, Конституционный надзор комитет председатель, СССР Наука академийын Уральский отделенийжын Философий да право институтшын директоржо С. С. Алексеев ойленыт.

Пленумышто ыштыме Редакционный комиссий лӱм дене Г. П. Разумовский ойлен.

Темлыме ой-влакым Редакционный комиссийын чыла могырым ончен лекмекше, Пленум, луктын каласыме замечанийым да эртаралтше каҥашымашым шотыш налын, партийын XXVIII съездшылан КПСС ЦК-н Платформыжын проектшым (печатьыште публиковатлыме лиеш) сайлан шотлен да тиде йодыш дене пунчалым луктын.

Пленумышто Литвасе Компартийын XX съездшын пунчалже дене кылдалтше йодыш-влакым умбакыже каҥашыме. Тиде йодыш дене КПСС ЦК-н Генеральный секретарьже М. С. Горбачев ойлен.

Пленумышто Литвасе Компартий ЦК-н первый секретарьже А.-М. К. Бразаускас, Литвасе Компартий (КПСС платформышто) временный ЦК-н секретарьже М. М. Бурокявичюс, КПСС Вологодский обкомын первый секретарьже В. А. Купцов, Латвийысе Компартий Рижский горкомын первый секретарьже А. П. Клауцен, Литвасе Компартий (КПСС платформышто) временный ЦК-н секретарьже В. Н. Швед, Пермь оласе «Ф. Э. Дзержинский лӱмеш машиностроительный завод» производственный объединенийын наладчицыже Н. М. Ершова, КПСС ЦК секретарь А. Н. Яковлев, СССР Министр-влак Совет Председательын первый заместительже, СССР Госплан председатель Ю. Д. Маслюков, Литвасе Компартий ЦК секретарь Ю.-В. Ю. Палецкис, Литвасе Компартий (КПСС платформышто) временный ЦК-н секретарьже В.-Ю. Ю. Кардамавичюс, КПСС ЦК секретарь Е. К. Лигачев ойленыт.

Пленум тиде йодыш дене пунчалым луктын, тудо печатьыште публиковатлалтеш.

КПСС ЦК-н Пленумыштыжо М. С. Горбачев иктешлыме мутым ойлен.

КПСС ЦК-н Пленумжо тидын дене шке пашажым пытарен.

Партийын XXVIII съездшылан КПСС ЦК-н Платформыжын проектше нерген

КПСС Центральный Комитетын Пленумжын 1990 ий 7 февральысе пунчалже

1. Каҥашымашым да Пленумын участник-влакын луктын каласыме замечанийым шотыш налын, партийын XXVIII съездшылан КПСС ЦК-н Платформыжын проектшым сайлан шотлаш.

2. Партийный организацийлаште, коммунист-влак да чыла шемер коклаште кумдан каҥашымашлан партийын XXVIII съездшылан КПСС ЦК-н Платформыжын проектшым печатьыште публиковатлаш.

Литвасе Компартийын XX съездшын пунчалже нерген

КПСС Центральный Комитетын Пленумжын 1990 ий 7 февральысе пунчалже

1. КПСС ЦК-н Пленумжо Литвасе Компартийын XX съездшын лукмо пунчалжым Совет Союзысо Коммунистический партий дене организационно-политический кылым тудын кӱрлмыж семын акла.

Пленум тыгай ошкылым вурса, молан манаш гын, тыгай ошкылжо КПСС-ын чак чумыргеи шогымыжым лушта[...] да [...]

[...]мемнан шуко национальностян ушемыштына чыла калык-влакын виймыштым иктыш ушен шогышо КПСС-ым демократизироватлыме да уэмдыме условийыште революционный ваштылтышым ыштышаш верч шогат.

КПЛ-ын (КПСС платформышто) вре[...]

[...]ын пунчалжын КПСС-ын Программыжын да Уставшын действийышт шотышто ужашыжым КПСС XXVIII съезд марте чарен шогалташ да КПСС-ын платформыштыжо шогышо Литвасе Компартий гаяк КПСС-ын XXVIII съездшыжке делегат-влакым тидын негызеш сайлаш эше [...]

У Торъял

Пай дене

Поселкысо микрорайоныш кечывалвел тӱрыштыжӧ эше ик кӱ полат кушкын шогалын. Кодшо кечылаште тудым госкомиссий сай оценка дене приниматлен.

Ончыч АПО, ӱй завод да райпо илыме вер шотышто чӱдын иленыт. Туткар гыч кузе лекташ? Тиде йодыш шуко вуйлатышым ик ий веле огыл тургыжландарен. Кодшо ийын тыгай ойым пидыныт: 27 пачеран пӧртым пай дене чоҥаш, тидлан оксам иктеш чумыраш. Тыгак ыштеныт. А Советский ССК генподрядчик лияш келшен.

Тылеч ончыч тудо «1 Май» колхозлан шолдыра панель дене тыгаяк кок пӧртым нӧлтен пуэн ыле. Тудо чыла шотыштат йӧнан. Ен-влаклан келшыше тиде пӧрт ялысе строитель-влакын кумдо пӧлекышт лийын.

«Новая жизнь» совхозыштат кок пачеран пӧрт илаш пураш шуын. Тудым «Марагрострой» объединенийын 1-ше МСО-жо монолит йӧн дене нӧлтен. Тений идалык тӱҥалтыш гыч район мучко 1553 квадратный метр илыме верым сдатлыме.

А. ДМИТРИЕВ.

Юрино

Кооперативын лӱмжӧ „Люнда"

Районышто Никольский слобода лӱман ял уло. Тушто иктым-весым шотлан конден моштышо шотан оза Михаил Васильевич Доронин ила. Тудо тӱрлӧ кочкышым ямдылыше кооперативым почаш шонен пыштен. Тидлан йол ӱмбаке шогалаш полшышо спонсор кӱлын. Тыгай полышкалыше лектын: тиде — «Васильевский» совхоз.

Договор почеш совхоз кооперативлан Марпотребсоюзын парентым коштышо заводшын ончыгысо зданийжым ойырен. Совхозак оборудованийын икмыняр ужаш акшым тӱлен.

Кооперативлан лишыч йоген эртыше Люнда энерын лӱмжым пуымо. Тудо коптитлыме да шолтымо колбасам ыштен лукмо, сакыр дене варыме тӱрня пӧчыжым, мариноватлыме понгым, напиткым ямдылыме шотышто специализироватлалтеш. Колбасам ыштыш шылым кооператив калык деч килограммжым ныл тенгелан налеш, а тӱрня пӧчыжым, понгым кооператив член-влак шкештак погеныт.

Январьыште кандаш шӱдӧ килограмм колбасам ыштыме. Тудын акше шулдыжак огыл: шолтымо колбаса шым тенгеат витле ырым, а коптитлымыже лу тенгеат витле ырым шога. Туге гынат калык тутло кочкышым кумылын налеш.

Ж. ОРЛОВА.

Кӱкшын аклыме

Параньга

Тенийсе идалык тӱҥалтыш Параньга районысо «Знамя» колхозын тӱҥ агрономжо С. В. Гордеевлан куандарыше лийын. Марий АССР Верховный Советын Президиумжо тудым ял озанлык пашам шуко ий почела сайын виктарен шогымыжлан Почетный грамота дене наградитлен.

Пытартыш коло ийыште Семен Васильевичын пашаже тыге кӱкшын ик гана веле огыл палемдалтын. 1968 ийыште тудлан «Марий АССР-ын заслуженный агрономжо», а эше латкуд ий гыч «РСФСР-ын заслуженный агрономжо» почетный лӱмым пуымо.

Семен Васильевичын шкенжын ойлымыж почеш, 1953 ийыште, тунамсе Жданов лӱмеш колхозышто агрономлан ышташ тӱҥалмыж годым, кокла шурно лектыш куд центнерышкат шуын огыл. А ӱмаште, йӧндымӧ игече шоген гынат, Матародо кундемысе пасу пашаеҥ-влак гектар еда кокла шот дене 25.1 центнер дене пырчым, 160 утла центнер дене парентым поген налыныт.

«Знамя» колхозын пасу пашаеҥже-влак шушаш шошо агамат сайын ямдылалт вашлийыт. Тыште пӱтынь урлыкашым икымше да кокымшо классыш шуктымо. Озанлыкыште пасулан ешартыш виййым пуымо шотышто кугу паша шукталтеш.

Икманаш, агрономын пашажым таклан огыл республикын кугу наградыж дене палемдыме.

А. ФЕДОРОВ.

Снимкыште: Семен Васильевич Гордеев.

И. Речкинын фотожо.

Пленумышто ыштыме редакци...

Партийын XXVIII съездшылан КПСС ЦК-н Платформыжын проектше нерген

КПСС Центральный Комитетын Пленумжын 1990 ий 7 февральысе пунчалже

1. Кангашымашым да Пленумын участникше-влакын луктын каласыме замечанийым шотыш налын, партийын XXVIII съездшылан КПСС ЦК-н Платформыжын проектшым сайлан шотлаш.

2. Партийный организацийлаште, коммунист-влак да чыла шемер коклаште кумдан кангашышаш... партийын XXVIII съездшылан КПСС ЦК-н Платформыжын проектшым печат... публиковатлаш.

Литвасе Компартийын XX съездшын пунчалже нерген

КПСС Центральный Комитетын Пленумжын 1990 ий 7 февральысе пунчалже

1. КПСС ЦК-н Пленумжо Литвасе Компартийын XX съездшын лукмо пунчалжым Совет Союзысо Коммунистический партий дене организационно-политический кылым тудын кӱрлмыж семын акла.

Пленум тыгай ошкылым вурса, мо-лан манаш гын, тыгай ошкылжо КПСС-ын чак чумырген шогымыжым луштара да Совет Федераций уэмден толмо процес-слан, пӱтынь обществылан кугу энгекым ышта.

2. Пленум тугай литовский коммунист-влакым поддерживатла, кӧмыт Литвасе Компартийын (КПСС платформышто) временный ЦК-жым ыштеныт, интернационализм принциплан ӱшанле лийын кодыныт, мемнан шуко национальностян ушемышт-ына чыла калык-влакын вийыштым иктыш ушен шогышо КПСС-ым демократизироватлыме да уэмдыме условийыште революционный вашталтышым ыштышаш верч шогат.

КПЛ-ын (КПСС платформышто) временный ЦК-жлан практический пашаштыже чыла кӱлеш полышым пуэн шогаш да тидлан келшен толшо материальный ден финансовый условийым ышташ Пленум КПСС ЦК Политбюролан кӱшта.

3. Пленум Литвасе самостоятельный Компартийыш пурышо литовский йолташ-влакым Литвасе Компартийын XX съездшын пунчалжын КПСС-ын Программыжын да Уставшын действийышт шотышто ужашыжым КПСС XXVIII съезд марте чарен шогалташ да КПСС-ын платформыштыжо шогышо Литвасе Компартий гаяк КПСС-ын XXVIII съездшыкыже делегат-влакым тидын негызеш сайлаш эше ик гана ӱжеш.

КПСС ЦК-н съезд деч ончычсо Платформыжын проектшым кангашымашке ушнаш, литовский калыкын, мемнан шуко национальностян пӱтынь государствынан пӱрымашышт верч, революционный перестройкын пӱрымашыж верч шке исторический ответственностьым умылаш Пленум Литвасе коммунист-влакым ӱжеш.

ЫШТЕТ ГЫН, УШНА

Тыге ойлат «Первый май» колхозысо Шӱвылак фермын дояркыже-влак

ЯШКАТА, ош куэр дене авыралт шогышо Изи Шӱвылак ял шентелне верланыше кок кужу оралте дек шыже-шошым але ночко кенгежым мияш ойго ыле. Кужу шулышан резинке кемым чияш кӱлын. Ынде асфальт корно шуйналтеш. Ик вӱташтыже туна ден презым, весыште ушкалым ашнат.

— Ожнысым мом ойлаш, тудо шарналташ веле кодын,— кидшым луншалеш скотниклан ыштыше илалше ӱдырамаш.— Тунам терысым вӱта окна гыч шаньык дене кышкенна. Вара окна гычак кӧргышкӧ олымым шӱкенна, а силосым тачке дене кэнден шогенна. Ушкалым кызытсе семын машина дене лӱштымӧ омешат кончен огыл.

Шӱвылак фермын чапше Н. А. Калинина да йолташыже-влакын пашам кыртмен ыштымышт, неле-йӧсым сенген толмышт гыч тӱнгалын. Наталья Архиповна Трудовой Йошкар Знамя орден дене наградитлалтын. Заслуженный канышыш лекмекшат, фермым кодаш вашкен огыл: шкенжым алмаштыше Нина ӱдыржылан полышкален, усталыкым погаш туныктен.

Ветеран-влак канаш каеныт, самырык вий толын. Фермылан комсомольско-молодежный лӱмым пуэныт. Доярка-влак коклаште Нина эреак ойыртемалтын, аван сугыньжым сай паша дене шуктен шоген, тудат медальым налын.

Тиде фермысе коллектив нерген шукертсек поро мутым ойлат, шымлуымшо ийла мучаштак Всероссийский тангасымаште ойыртемалтын. Тылеч вара районышто да республикыште ик гана веле огыл ончыко лектын. Кодшо кечылаште уэш куан увер тольо: фермысе доярка-влак вичияшын нылымше ийыштыжат районысо вольык ончышо-влакын тангасымаштышт сенгышыш лектыныт. Кажне ушкал деч 4513 килограмм шӧрым лӱштымӧ, тидыже ончылийсе деч 296 килограммлан шукырак, ӱй заводыш эн яндар продукцийым колтымо.

Вольык ончышо-влакын пашашт кенгежымсе семынак ныл шагат эрдене тӱнгалеш, сандене индеш шагат марте сомылым мучашке шуктат. Мемнан мийыме годымат тыгак ыле. Ушкал-влакым пукшен-йӱктеныт, лӱштеныт. Эр сэмыл деч вара «меат каналтена» маншыла, тӧпката ушкал-влак кокла гыч шукышт кӱвар ӱмбалне йонгыж киеныт. Ик тӱшка вольыкым яндар южыш лукмо ыле, молышт черетыштым вученыт. Иканаште шӱдӧ витле ушкалым лукташ йӧн уке. Вӱта кӧргысӧ коридорыш силосым верынверын ястарыме. Кормокухньо тӱньык гыч шикш каваш нӧлталтеш: шуктышым ямдылат.

Тыште шукертсек лиялтын огыл ыле. Ты гана теве мо шинчалан перныш: терысым транспортер дене лукташ тӱнгалыныт. Вӱта изи, тошто проект почеш чонгымо амал дене колхозысо инженерный служба вольык ончышо-влакын пашаштым куштылемдаш вашкен огыл. Терысым ятыр ий имне дене луктын толашеныт. Ушыш кодшо ий мучаште районысо комсомол конференцийыште фермын групкомсоргшо С. Гусеван ойлымыжо пурыш:

— Фермыште самырык-влак верч тыршымаш огеш шижалт. Колхоз правлений гыч шӧр пучен кайыме годым веле толыт. Быт пӧлемат, красный уголокат шотан огытыл. Олымым, шудым, кормалык ушменым кид дене нумальына. Пашан изи ужашыжым гына механизироватлыме, санденак ӱдыр-влак мемнан дек кумылын огыт тол.

Шӧр аралыме пӧлемыште ферма вуйлатыше Н. Калининам вашлийым. Тудо ятыр ий дояркылан ыштен, чапле пашаж дене ойыртемалтын. Кодшо шыжым вуйлатыше декретный отпускыш лектын, тудын олмеш Н. Н. Калининам шогалтеныт.

— Мемнан дене ныл тӱнг доярка веле. Кажныже кэло вич ушкал гыч лӱшта. Эше лийшаш туна-влак улыт. Ондак алмаштыше дояркым кучымо. Паша кызыт шуко логалеш, сандене ик енгым ешарен налме. Доярка-влак арняште кок кече алмаш-алмаш каналтен кертыт,— ойла вуйлатыше.

Шӧр блокышто ару (тушко ӧрдыж енг огеш пуро). Стеллажлаште лӱштымӧ аппарат-влакым верангдыме. Арулыкым эскерымылан кӧра ӱй заводыш яндар шӧр веле кая.

Вара кӧмыт тыгай пашам ыштат? Тиде — Валентина Веревкина, Нина Щербакова, Светлана Гусева, Юлия Бирюкова, Юлия Щербакова да Нина Глушкова. Нунын кокла гыч вольык озанлыкыште лу ий утла ыштыше кок енг веле. Тиде — ферма вуйлатыше Н. Калинина да С. Гусева. Иктышт шке жапыштыже кыдалаш школым, весышт профтехучилищым тунем пытареныт. Чылан вольык ончымо пашам изинек палат, сандене нунын тӱвыргӧ паша саскаштлан нимолан ӧраш. Адакшым шукертсек сай урлык вольыкым ашнат, кӱтӱм жапыштыже уэмден толыт.

— Тачысе коллектив мэло дене тангастарымаште икоян улмыж дене ойыртемалтеш,— каласкала «Первый май» колхозын зоотехникше З. В. Смородинова. — Специалист-влакын ойкангашыштым эреак шотыш налыт, шинчымашыштым пойдарен толыт.

Кызытат, теле рӱдыштӧ, лӱштыш изи огыл: кажне ушкал деч кечеш латик килограмм чоло шӧрым шупшылыт. А вольыкым вӱташ пуртымо деч вара кум тылзыште колхоз мучко 858 килограмм дене лӱштеныт гын, Изи Шӱвылакыште лӱштыш тӱжем килограммым вончен.

Комсомол комитет вольык ончышо самырык коллектив-влакын кодшо ияш пашаштым иктешлен да сенгышылан тысе доярка-влакым шотлен. Мемнан лийме кечын фермыш комсомол комитет секретарь Ю.Сидоркин миен ыле. Чылаштым сенгымаш дене саламлыш да кажныжлан пӧлекым кучыктыш.

Туге гынат доярка-влакын ӧпкештат уло. Эн ончычак, паша да каныш условийым саемдышаш верч колхоз правлений ден комсомол комитет шагал азапланат. Каныме пӧлем шотшылан гына. Тушко пурымо годым шӱлыкан тӱс шинчалан перна. Ик, лукышто Всероссийский да республикысе тангасымаште сенгышыш лекмылан пуымо шуко вымпел ӱмбала кечат. Коллективын пашаж нерген каласкалыше оформлений уке. «Комсомольский уголок» возыман стенд яра. Пӧлем йӱштӧ. Конгаш олтат гынат, огеш ырыкте: шыжым тудым олмыктен огытыл, шикш лектеш. Телевизорым олмыктен коденыт, но тудо начарын ончыкта.

Жапше годым красный уголок районысо смотр-конкурсышто сенгышыш лектын, премий дене палемдалтын ыле. А кызыт тудын нерген монденыт. Колхоз правлений быт пӧлемым да красный уголокым чонгаш палемден, но сӧрымӧ кунам шукталтеш — иктат ок пале.

Доярка-влак эше вуйым шийыт: автолавка ден бытовик-влак тышке корным монденыт. Фермысе коллективыште шукыжо кок-кум икшыван улыт. Ялысе магазиныш йоча вургемлан (утларакше колготкылан) йодмашым пуэныт улмаш. Тыгай сату лийын, но вольык ончышо-влаклан логалын огыл.

— Мемнам эре ойыркален кодат,— ӧпкелат нуно.

Конешне тиде шот огыл. Вет вольык ончышо-влакын черетыште шогаш жапышт уке. Адакшым сатулан заявкым ончылгоч пуымо гын, тудым шотыш налман.

А. ЯШМЕТОВ,
«Марий коммуна» собкоржо.

У Торъял район.

...мыж почеш, 1953 ийыште, тунамсе Жданов лӱмеш колхозышто агрономлан ышташ тӱнгалмыж годым, кокла шурно лектыш куд центнерышкат шуын огыл. А

А. ФЕДОРОВ.

Снимкыште: Семен Васильевич Гордеев.

И. Речкинын фотожо.

Йошкар-Ола

Могайым шонет, тугайым колышт

Юрино, Килемар да Морко поселкылаште кум программан радиовещанийым шыгдарыме дене ынде республикысе чыла райцентрыште илыше-влак радиопередачым, манмыла, ойыркален колышт кертыт.

Тидымак ыштен кертыт Кокшайск селасе енг-влак. Лишыл жапыште радиовещанийын у йӧнжӧ дене Звенигово районысо Красногорский поселкыштат пайдаланаш тӱнгалыт.

Тиде вичияш тӱнгалтышыште республика мучко кум программан 163 тӱжем радиоточка лийын гын, кызыт 260 тӱжемыш погына.

Ынде марий связист-влак яллаштат радиом кум программа дене колышташ йӧным ышташ ойым пидыныт. Курык марий ден Вэлжский районласе чыла ялыште шушаш ийыштак тыгай йӧн дене пайдаланаш тӱнгалыт. А изиш вараракӧ — Шернур да моло районлаште.

О. ИВАНОВ.

Кӱслезе-влакын ушемышт

Элыштына кӱслезе-влакын первый ушемышт Йошкар-Олаште шочын. Тидын нерген кӱслелан шӱмангше музыкант-влак шке погынымашыштышт увертареныт, пунчалым луктыныт.

У музыкально-просветительский ушемын председательжылан «Марий ушемын» временный комитетшын членже А. Р. Большаковым сайленыт. Республикыштына кумдан палыме кӱслезе-влак Т. А. Ягельдина, Е. Н. Басютина, Л. С. Танникова да молат серышым ямдыленыт. Тушто калыкнан йӧратыме инструментым арален кодаш, уста кӱслезе-влакым ямдылаш, государственный ансамбльым чумыраш йодыт.

У ушем ий еда А. Р. Сидушкинам шарныме лӱмеш 16—22 январьыште кӱсле арням эртараш темла.

Г. ВАСИЛЬЕВ.

Куженер

Кресаньыклан чонга

«Горный» колхозышто «Мариграждапстрой» объединенийын 9-ше номеран строительно-монтажный управленийже гыч строитель-влак шеф полышым пуымо семын кызыт ик пачеран кок пӧртым чонгат.

Управлений вуйлатыше В. Н. Шейхамовын каласкалымыж почеш, нуным икымше кварталыште шукташ палемдыме. Тений строитель-влак эше икмыняр пӧртым, кевытым, фельдшерско-акушерс к и й пунктым чонгаш шонат.

Колхоз тиде управлений деч тыгай полышым тений гына огыл налеш. Теве кодшо ийыште строитель-влак ик пачеран ныл пӧртым да тынарак кок пачераным чонгеныт. Илыме верым ыштымаште планыште палемдыме 29 тӱжем олмеш 161 тӱжем тенгеаш пашам шуктеныт. Тений тылеч шагал огыл ышташ лийыныт.

А. ВАСИЛЬЕВ.

Звенигово

Шерге пӧлек

Совет Союз Герой С. Н. Бутяков лӱмеш заводын музейже эше ик экспонатлан ешаралтын. Тид, — Мамаев курган мемориальный комплекс гыч кондымо рок.

Егор Никитич Никитин Сталинградым аралымаште кредалын, артиллерист лийын. Ныл изак-шоляк кокла гыч Сеньымаш кечым тудлан гына вашлияш пиал логалын. Фронт гыч пӧртылмеке тыныс пашаш ушнен. Пенсийыш лекмыж деч ончыч ятыр жап Шолэнер кыдалаш школышто военруклан ыштен. Тыгодымак районышто военно-патриотический пашам виянгдаш полшен.

Ончычсо офицерым кызытат самырык тукым коклаште ужаш лиеш. А ӱмаште тудо Вэлгоградыш сарын ветеранже-влакын вашлиймашкышт миен коштын. Тушечынак конден тулан жапым шарныктарыше капсулым да бутяковец-влаклан шерге пӧлек семын кучыктен.

В. ЯКИМОВ.

Шернур

Кава дек шӱмангшылан

Поселкышто парашютист-влакын секцийышт шке омсажым почын. Тудым ончычсо десантник Андрей Скулкин вуйлата.

Каласыман, секций вуйлатыше ончыч Афганистаныште служитлен, воинский долгшым сайын шуктен. Кызыт механизаций да электрификаций шотышто кооперативыште ышта.

Кава дек шӱмангше рвезе-влак занятийлаште парашютым шымлат, тудым погаш тунемыт, парашют дене тӧрштылмӧ теорий дене палыме лийыт. Тылеч вара тренировка тӱнгалеш. Ончыч изи кӱкшыт гыч, вара ик тӱжем метр кокла гыч тӧрштылаш палемдалтеш.

Секций арнялан кок гана погына.

А. АДАМОВ.

1990 ий 4 март—сайлыме кече

ЎШАН КУГУ

У ТОРЪЯЛ районышто районный, ик поселковый да латкок сельский Совет уло. Райсоветын 75 мандатшылан 123, поссоветын 50 мандатшылан 67, сельсовет-влакын 205 мандатыштлан 298 кандидат ойыралтыныт. Шушаш сайлымашлан Тошто Торъял сельсоветыште кузе ямдылалтыт? Тидын нерген исполком председатель В. К. ТОЙБАХТИН дене мутланышна.

— Владимир Константинович, кызыт тендан сельсоветыште 25 депутат. Ончыкыжо 20 веле лиеш.

— Ик шот дене, посна яллаште избиратель-влак шагалемыныт. Теве Ӱлыл Ядыкплакыште ондак кок округ лийын. Кызыт иктым веле ыштыме. Кумло утларак суртышто шымлу наре еҥ ила, пелыже ийготыш шудымо. Вес шот дене, такшат депутат-влак корпусым иземдаш ойлен келшыме. Тек шагалрак лиеш, можыч, пашаже сайынрак тӱҥалеш.

— Тендан сельсоветыште кажне округышто ик кандидат дене веле ойырымо, малаш лиеш.

— 20 мандатлан 27 кандидатым ойырымо ыле. Водитель В. И. Торошин ден электрик Ф. Л. Зайцев баллотироватлалташ отказатлалтыныт. Владимир Иванович тиде созывышто депутат, «сессийыш кошташ, калык слуган обязанностьшым шукташ жап уке» манеш. Филипп Львовичат тыгаяк амалым каласен.

Тошто Торъялысе 5-ше №-ан округышто ик мандатлан кум кандидатым ойырымо: кыдалаш школын туныктышыжо Ариан Петрович Косоротовым, колхозын завхозшо Вячеслав Михайлович Гребневым да доярка Валентина Дмитриевна Гребневам.

Тыште теве мом палемдыман: яллаште еҥ-влак иктевесыштым айдеме семынат, пашаеҥ семынат сайын палат, сандене кӧн лӱмыштым каласеныт гын, нунылан ӱшанат, альтернативный кандидатым ойыраш кӱлешлан шотлен огытыл.

— Сайлымашлан ямдылалтме кампанийын тӱҥ ойыртемжым кушто ужыда?

— Ойыртем кугу. Ондак райисполком мыняр колхозникым да служащийым, ӱдырамашым да пӧръеҥым, коммунистым да комсомолецым, шоҥгым да самырыкым ойыраш разнарядкым пуа ыле. Тений тиде лийын огыл. Калык кӧм шонен, тудым кандидатлан ойырен. Кызыт тыгай сӱрет: лучко колхозник ден шым служащийым кандидатлан ойырымо. Нунын коклаште — 10 коммунист, 5 комсомолец, тынарак ӱдырамаш.

— Шушаш созывын составыште вуйлатыше-влакат линыт, очыни?

— Совет-влакын чыла уровеньыштышт калык депутатыш кандидатлан утларакше вуйлатыше-влакым ойыреныт. Меммыан дене тыглай пашаеҥ-влакым сайраклан шотленыт. Вуйлатыше кокла гыч колхоз председатель Александр Яковлевич Егошин, партком секретарь Николай Иванович Шировоков, школ директор Иван Николаевич Ельменеев, йоча сад вуйлатыше-влак логалыныт, молышт шурным ончен куштымаште, вольыкым ончымаште тыршат.

— Райсовет калык депутатыш кандидат-влакым ойырымо шотышто мом каласен кертыда?

— Райсоветыш сайлыме шотышто сельсовет кундемыште вич округым ыштыме. Кок округышто ик кандидат дене ойырымо: снабженец Валерий Соколовым, газовщик Николай Курочкиным. Нурымбал округышто партком секретарь Николай Иванович Щиробоков ден вольык озанлыкысе аренда звено вуйлатыше Вячеслав Иванович Новиков ойыралтыныт. 39-ше №-ан Тошто Торъял округышто вольык комплекс начальник Александр Николаевич Богачев ден мыйым кандидатлан ойыреныт.

Коло икымше созыв верысе Советын калык депутатше-влак ӱшаным чулымлыкышт дене, тыршымаш дене сулаш кумылан лийыт маньын, шонем.

В. ФЕДОРОВ.

1990 ий 4 март—сайлыме кече

ИЗБИРАТЕЛЬ ДЕНЕ ВАШЛИЙМАШ

ВОЛЖСКИЙ. Районысо Сотнур кыдалаш школын актовый залыштыже да Кугу Корамас клубышто 73-шо №-ан Сотнур избирательный округ деч Марий АССР Верховный Совет депутатыш кандидат-влак дене вашлиймаш эртен. Нуно кумытын улыт. Карл Маркс лӱмеш колхозын председательже Е. Н. Трудолюбовым, «Москва» колхозын председательже А. И. Шабыковым, вашке полыш Сотнур подстанцийын фельдшерже В. И. Поливиным регистрироватлыме. Кок вережат избиратель-влак дене вашлиймашым окружной избирательный комиссийын председательже В. Е. Егоров вӱден.

Е. Н. Трудолюбовын ӱшаным ыштыме еҥже-влак — пенсионер В. А. Миловидов, Карл Маркс лӱмеш колхозын профком председательже Ю. А. Миловидов — Евгений Николаевичын калык дене пашам моштен виктарен толмыжо, тале организатор улмыжо, колхозник-влакын культура да быт условийыштым саемдаш тыршымыже нерген ойленыт.

А. И. Шабыковын доверенный еҥже-влак — «Москва» колхозысо строительный бригадын бригадирже А. В. Дудкин, колхозник П. И. Кондратьев Анатолий Ивановичын илыш корныж, колхоз производствын показательже-влак нерген каласкаленыт.

В. И. Поливинын доверенный еҥже-влакат — Учимсола кыдалаш школын туныктышыжо Н. Ф. Яперов, Учимсола сӧсна фермын вуйлатышыже С. И. Соколов — ятыр поро мутым ойленыт. Кандидат шкеже Сотнур участковый больницын проблемыж нерген каласкален. Тудын программыштыже айдемын тазалыкшым пеҥгыдемдышаш верч тыршыме йодыш тӱҥ верым налын шога.

Калык депутатыш кандидат-влак дене вашлиймаш оҥгайын эртен, избиратель-влак ятыр йодышым, наказым пуэныт. Сотнур селаште «Марий кундем» калык инструмент, Кугу Корамасыште «Марий памаш» фольклор ансамбль-влак шке мастарлыкыштым ончыктышт. Избиратель-влаклан концерт пеш келшыш.

А. САПАЕВ,
избиратель.

Оршанка велне

Икоян коллектив

— КОДШО ий мучаште мемнан деке 44 комбайным олмыкташ конденыт. Тидыже ончычсо ий дене таҥгастарымаште ятырлан шукырак,— каласкала комбайным олмыктымо цехын начальникше И. М. Тесмеев.— Ме нуным писынрак да сай качество дене тӧрлаш тыршена. «Чирки» колхоз ден «Смена» совхозлашке уже кум комбайн гыч пӧртылтымӧ. Шкетан лӱмеш колхоз ден «Прожектор» совхозынат олмыктымо комбайнышт ешаралтыт. Лишыл жапыште ме Горький лӱмеш да «Маяк» колхозла гыч кондымо машина-влаклан пижына.

Иосиф Михайловичын каласкалымыж почеш, у экономический йӧныш кусնымаш колхоз ден совхозвлакын вуйлатышыштым оксам шотлаш таратен. Кертме семын аныклаш манын, южышт ӱмаште технийым шке вий дене йол ӱмбаке шогалташ тыршеныт. Но уржа-сорла жапыште комбайн-влак чӱчкыдын пудыргылыныт. Тений спецмастерскойын полышыжлан утларак эҥертат.

Районысо колхоз ден совхозла гыч ремонтно-технический предприятийыш моло машинамат шукырак конден шогаш тӱҥалыт. Нуным олмыктымаште слесарь-влак Николай Александрович Полевщиков, Алексей Вениаминович Москвин, Анатолий Федорович Вохминцев, Влади-

ЙӦРАТЫМЕ ЭЛЫШТЫНА

ЛЕНИНГРАД. Тиде олаште экологический ассоциацийым ыштыме. Тудын тӱҥ цельже тыгай: йырым-йырысе средам аралышашлан вийым иктыш ушаш. Тиде ушемыш кугу промышленный концерн, объединений, НИИ, вуз, Ленком — пӱртӱсын подразделенийже да моло организаций-влак пуреныт. Верысе предприятий-влак вӱдын, рокын, южын могай улмыштым писын шымлаш кӱлшӧ приборым ыштен луктaш заказым налыныт.

◆

КАЛУГА. Кугу уна-влаклан лӱмын ыштыме гостиницым да спецбольницым оласе здравоохранениелан пуымо. Ончычсо унагудышто йоча санаторий верлана, а больница микрорайонышто илыше-влакым обслуживатлаш тӱҥалеш. Тыгай пунчалым верысе руководство общественностьын чот требоватлымыжлан кӧра луктын. Медицинский ден йоча учреждений-влакым верандаш тыгак областной партийный курсын зданийжым, «Космонавт пӧртым» да партий райкомлан чоҥалтше корпусын ужашыжым пуымо.

◆

РЯЗАНЬ. Властьын верысе органже-влакын ответственный пашаеҥыштым да предприятий-влакын вуйлатышыштым обслуживатлыше специоликлиникым да больницым тыглай территориальный режимыш кусарыме. Обкомын да облисполкомын икмыняр ужаш дачыштым сарын инвалидше да воин-интернационалист-влаклан канашышт пуаш ыштыме.

◆

НОВГОРОД. Тиде олаште почылтшо кугу куатан цех тӱрлӧ сорт печеньым луктaш тӱҥалын. Райцентрлаште эше кок цех ышталтеш. Нуным пашаш колтымек, коопераций областьысе калыклан тыгай кондитерский сатум тӱрыснек ситарен шогаш тӱҥалаш шона. Пытартыш жапыште Новгородский облпотребсоюзын перерабатыватлыше предприятийже-влак ятырлан шукемыныт.

◆

ДОБРУШ (Гомельский область). «Новый путь» совхоз-комбинатын йоча садыкшкыже ынде эр еда ньога-влак дене пырля кова-влакат ошкылыт. Заведующий Людмила Котын темлымыж почеш садикыште кова-влакын клубыштым ыштыме. Пенсионерка-влак ява жапышт лийме годым йоча-влакым ончаш полшат. Икшыве-влаклан кова-влакын кид паша урокышт посна келша, тыгай урок оҥай спектакль семын эрта. Ялысе эн мастар ӱдырамаш-влак ургаш, пидаш, тӱрым тӱрлаш, пластилин дене тӱрлӧ ялыкым венчаш туныктат.

(ТАСС).

Марий АССР Верховный Советыш кӧм сайлена

КУД ОКРУГЛАН ЛАТКАНДАШ КАНДИДАТ

СОВЕТСКИЙ районысо куд избирательный округышто Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш латкандаш кандидатым регистрироватленыт. Депутатын мандатшым налаш шонышо-влак коклаште улыт: КПСС-ын 15 членже, кум беспартийный, вич озанлык пашаеҥ, кум колхоз председатель, кок вольык комплекс начальник, милиционер, врач, партийный пашаеҥ, школ директор, совет пашаеҥ, совхоз директор, калык контроль комитет председатель, комсомол пашаеҥ.

Кандидат-влакын илыш корнышт, сайлымаш деч ончычсо программышт нерген кумдан каласкалаш йӧн уке, сандене газетыште вер улмо семын возаш логалеш. Айста кажне округыш ончалына.

142-шо №-ан Советский округ:

Зоя Степановна Соловьева. 1942 ийыште шочын. Врач-гинеколог, районный больницыште пашам ышта. Беспартийный. Ӱдырамаш-влак коклаште кугу авторитетан, йӧлан медицинский полышым пуэн гын, тау мутым веле колын. Программыже кугу. тушко коло наре пунктым пуртымо да кажныже илыш дене кылдалтын. Коеш, кандидат шонкалыше, тургыжланыше айдеме. Тудлан шемер-влакат, нунын икшывыштат шерге да лишыл улыт.

Владимир Сергеевич Пялисов. ДСПМК начальник. 1940 ийыште шочын. Коммунист. Тудын программыже [illegible] проблема да межнациональный отношений шотышто йодышым нӧлталеш. Тидын нерген районный газетыште каласкален, манеш: тендан наказдам шуктышашлан вийын мерым ыштем, моштымемым, талантемым пуэм.

Николай Васильевич Мед- [illegible] ...ально-бытовой кӱлешлык объектлам чоҥаш тӱҥалыт, лач тидын годым качество нерген мондыман огыл. Моло кандидат семынак, экологий йодышым пӱсын шотла, «Тазалык», «Тыршымаш» программа-влакым илышыш пуртышаш верч тыршаш товатла. Но, избиратель семын шонымаш гын, [illegible] программа верч мутым кучышо-влак улыт, а строительын долгшо — объектым туге чоҥен шындаш, калык вуйым савыже.

Нурфаяз Габдуллович Самигуллин. 1952 ийыште шочын. Районышто калык контроль комитетын председа-

Всеволод Иванович Осипов. 52 ияш. «Алексеевский» госплемзаводысо сӧсна комплексын начальникше. КПСС член.

Валериан Григорьевич Радиков. 41 ияш. Госплемзаводышто мланде пашам ыштыше да вольыкым ончышо 5-ше кооперативын председательже. КПСС член.

И. Н. Иванов дене, тыгак В. Г. Радиков дене вашлийын мутланен омыл. Сайлымаш деч ончычсо программышт «Коммунизм верч» райгазетыште печатлалтын. Нуно избиратель-влак кок-

Ойлем: «А мо пеш общий мутан?» Манеш: «Мый шкеже тыге ом шоно, вет ялысе илыш мыланем утларак раш коеш».— «А шкеже кузе шонет, пиалешет, депутатлан сайлат гын, мом ышташ тӱҥалат ыле?»

Конешне, С. С. Ивановын шонымашыже поро: икымше, Орша селаште кермыч заводым ышташ, почаш полшаш, тунам ял калык строительный материал шотышто ласкан шӱлалта ыле; кокымшо, вольык фермылаште механизацийым келыштараш, тунам марий вате, кочкыш продук-

таръжылан сайлалтын. 1987 ий февраль гыч,— райкомын первый секретарьже. Районышто, шемер-влакын каласкалымышт почеш, кугу авторитетан партийный пашаеҥ.

Депутатыш кандидат корреспондент дене мутланымыж годым сайлымаш деч ончычсо программыж дене ыш палдаре, тыге мане: «Программа «Коммунизм верч» районный газетыште печатлалтеш, выводым избиратель-влак шке ыштат».

147-ше №-ан Солнечный округ:

Владимир Павлович Куклин, 1944 ийыште шочын. КПСС член. Калык депутат-влак Советский районный Совет исполнительный комитетын председательже.

Михаил Прокопьевич Печкарев. 1949 ийыште шочын. Шӱледӱр кандашияш школын директоржо.

Самят Сабирович Рахмаев. 1940 ийыште шочын. КПСС член. «Михайловский» совхо-

САЙ КАНЫШ

датшым налаш шонышо-влак коклаште улыт: КПСС-ын 15 членже, кум беспартийный, вич озанлык пашаеҥ, кум колхоз председатель, кок вольык комплекс начальник, милицио-

Кандидат-влакын илыш корнышт, сайлымаш деч ончычсо программышт нерген кумдан каласкалаш йӧн уке, сандене газетыште вер улмо семын возаш логалеш. Айста кажне округыш ончалына.

цыште пашам ышта. Беспартийный. Ӱдырамаш-влак коклаште кугу авторитетан, кӧлан медицинский полышым пуэн гын, тау мутым веле колын. Программыже кугу, тушко коло наре пунктым пуртымо да кажныже илыш дене кылдалтын. Коеш, кандидат шонкалыше, тургыжланыше айдеме, тудлан шемер-влакат, нунын икшывыштат шерге да лишыл улыт.

Владимир Сергеевич Пялисов. ДСПМК начальник. 1940 ийыште шочын. Коммунист. Тудын программыже куд пункттан, тылеч посна газификаций, шуко йочан ешысе проблема да межнациональный отношений шотышто йодышым нӧлталеш. Тудын нерген районный газетыште каласкален, манеш: тендан наказдам шуктышашлан виян мерым ыштем, моштымемым, талантемым пуэм.

Николай Васильевич Медведев. 30 иаш. Беспартийный, РОВД-н участковый инспекторжо. Программым пункт еда шеледен огыл, но латик абзацан «платформыштыжо» тӱҥ шонымаш тыгай: пӱтынь властьым Советлан пуаш, чыла социальный йодышым Совет шкетын решатлышаш, партий озанлык да экономический йодышлам ончымо, решатлыме деч кораҥшаш. Кандидат ойла: 20 миллион коммунист 280 миллион беспартийныйым вуйлатышаш огыл, сандене тудо СССР Конституций гыч 6-шо статьям лукшаш верч шога.

4 мартыште избиратель-влак кӧн верч йӱклаш тӱҥалыт, тиде — нунын кумылышт, нунын пашашт. Но мый тиде округышто илем гын, кажне кандидатын программыжым уэш-пачаш лудын лектам да, кандидат-влак дене вашлийын, шукошуко йодышым пуэм ыле. Мутлан, тидым але тудым нуно могай йӧн да вий дене ыштен кертыт, тидлан верыште келшыше условийже уло мо? Чын, проблема ятыр, но нуным решатлаш СССР Калык депутат-влакын съездышт, СССР Верховный Совет, РСФСР Верховный Совет гына праван улыт. Лачшым манаш, пенсий, отпуск нерген законым лукташ.

Южгунам, коеш, тыглай арифметикымат палыман. Мутлан, элыштына кызытеш 300 миллион еҥ огыл, статданный почеш, 288.8 млн. еҥ ила. Ийготыш шудымовлакымат партийность шот дене от шеледе.

143-шо №-ан Заводской округышто:

Александр Александрович Вяткин. 1949 ийыште шочын. КПСС член. Райцентрыште коммунальный озанлыкым вуйлата. Кандидатлан шке отрасльже утларак палыме, тудо кугу вниманийым жилищно-коммунальный службылан ойыраш сӧра. Но чылажат финанс да материальный ресурс дене кылдалтын. Поселко кушкеш, тӱзатыме пашат почеш кодшаш огыл.

Иван Александрович Игнатьев. 1950 ийыште шочын. КПСС член. Сельский строительный комбинатысе ПМК начальник. Программыштыже чын палемден: кызыт демократий да гласность нерген шуко ойлат, а организованность ден порядке шотышто шагал кутырат. Кеч-могай уровеньыште пеҥгыде дисциплина лийшаш. Строитель-влак ончыкыжат социально-бытовой кӱлешлык объектлам чоҥаш тӱҥалыт, лач тидын годым качество нерген мондыман огыл. Моло кандидат семынак, экологий йодышым пӱсылан шотла. «Тазалык», «Тыршымаш» программа-влакым илышыш пуртышаш верч тыршаш товатла. Но, избиратель семын шоналташ гын, нине программа верч мутым кучышо-влак улыт, а строительын долгшо — объектым туге чоҥен шындаш, калык вуйым савыже.

Нурфаяз Габдуллович Самигуллин. 1952 ийыште шочын. Районышто калык контроль комитетын председательже. КПСС член. Ончычсо тунныктышо, ончычсо комсомол пашаеҥ. Кызыт, районын тӱҥ контролержо семын, обществын, пашаче коллектив, шемер-влакын интересыштым да праваштым аралымаште пеҥгыдын шога, илышым, обстановкым сайын пала. Кодшо ийын гына 114 сигналым вуйшиймашым терген, верлаште чӱчкыдын рейдым организоватла. Калыкым утларакше мо тургыжландара? Ыштен лукмо продукцийын начар качествыже, торговлысо, быт обслуживанийысе сӱрет, пачерым шеледымаште умылыдымаш, озадымылык.

Районный парторганизацийын сайлымаш деч ончычсо программыжым саламлен, кандидат тыге манеш: социальный справедливость илышыш закон семын пурталтшаш, комчванствым, бюрократизмым вожшыге куклен лукташ жап. Тидыжым партийный комитетын, чыла уровеньысе Советын да общественностьын вийышт дене ышташ лиеш.

Николай Яковлевич Хатынский. 44 иаш. «Советскагропроектремстрой» кооперативын управляющийже. КПСС член. Районышто илаш армийыште служитлымыж деч вара кодын. Партий райкомын пленумыштыжо, районный партийный организацийын конференцийыштыже озанлык вуйлатышын ойлымыжым колышташ перген. Тачыже кандидат могай программым ямдылен?

Шотлымо почеш, поселкышто коммунальный пачерлан черетыште 1274 еҥ шога, йоча садыште 500 наре икшывылан вер ок сите, тунемаш коштшо-влаклан кумшо школ кӱлеш. Кооператив вес кооператив дене, «Советскагромехэлектро» дене 60 пачеран, шке вий дене 90 пачеран пӧрт-влакым ыштат, планыште — эше 60 да 40 пачеран пӧрт-влак. 190 веран йоча садлан негыз пыштылтшаш. Тиде кооперативын вийже, конешне, кугу. Лач иктым веле рашемдаш ой уло: нине пӧртшӧ «Илыме вер-2000» программа дене келшышын але кандидатын инициативыж почеш чоҥалтыт да чоҥалташ тӱҥалыт? Туге лектын ок шич: олма кырышыже икте, а погышыжо весе.

144-ше №-ан Алексеевский округ:

Иван Николаевич Иванов. 1952 ийыште шочын. КПСС член. Ленин лӱмеш колхоз председатель.

Всеволод Иванович Осипов. 52 иаш. «Алексеевский» госплемзаводысо сӧсна комплексын начальникше. КПСС член.

Валериан Григорьевич Радиков. 41 иаш. Госплемзаводышто мланде пашам ыштыше да вольыкым ончышо 5-ше кооперативын председательже. КПСС член.

И. Н. Иванов дене, тыгак В. Г. Радиков дене вашлийын мутланен омыл. Сайлымаш деч ончычсо программышт «Коммунизм верч» райгазетыште печатлалтын. Нуно избиратель-влак коклаште лийыт, программышт дене палдарат. Агитпропцентрыште, избиратель-влакын клубыштышт нунын нерген возымо, очыни, каласкалыше активат уло, доверенный еҥ-влакат агитацийым эртарат. Тек сайлымашлан ямдылалтмаште таҥгасымаш честный, принципиальный, объективный лиеш.

А В. И. Осиповын вуйлатыме озанлыкыште лийынам. Тусо коллективын характеристикыже кӱчык да раш: Всеволод Иванович — ача гаяк поро айдеме, тале организатор, экономика шот гыч оксам шотлен моштышо, пашаче еҥын интересшым арален кертше начальник. Ял озанлыкыште чыланат тыгай тургыжланыше лектыт гын, ончыко писын тошкалына ыле.

145-ше №-ан Вятский округ:

Геннадий Константинович Иванов. 1952 ийыште шочын. КПСС член. Киров лӱмеш колхоз председатель.

Сергей Сергеевич Иванов. 28 иаш. Кандидат-влак коклаште эн самырык. «Броненосец «Потемкин» колхозысо ВЛКСМ комитет секретарь. Тидын годымак колхозысо профком председатель.

Рафкат Габдулфатович Кадыров. 1954 ийыште шочын. «Рассвет» колхозысо сӧсна комплексын начальникше.

Округысо кок кандидатым — Г. К. Иванов ден Р. Г. Кадыровым — ом пале. Нуно районысо лудшо-влакым газет гоч шке программышт дене кызытеш палдарен огытыл. Лишыл кечылаште каласкалат докан. А Сергей Ивановым вучыдымын комсомол райкомышто вашлийым. Ойлышым, Советский районышто моло кандидат коклаште эн самырык пашаеҥ. Кресаҥьык ешыште шочын кушшо рвезе семынак, ялысе илыш дек, ялысе калык дек шӱман. Уке гын, Марий политехнический институтышто инженер-механик специальностьым налмек, ӧрдыжкӧ чоҥештен кертеш ыле. Уке, каен огыл. 14 иаш икшыве, ача деч посна кодмек, умылен, очыни: авалан, колхоз фермыште вольыкым ончышо ӱдырамашлан, шкетын суртым кучаш да эше йочавлакым йол ӱмбак шогалташ йӧсӧ лиеш. Полшен, мутым колыштын, илышлан пошкудо-влак дечат тунемын.

Самырык кандидат программыжым ончыктыш. Лудым да ӧрым, йодам: «А кӧ тыге темлен?» Вашешта: «ВЛКСМ обком гыч колтымо ӱжмаш негызеш возенам». Ойлем: «А мо пеш общий мутан?» Манеш: «Мый шкеже тыге ом шоно, вет ялысе илыш мыланем утларак раш коеш». — «А шкеже кузе шонет, пиалешет, депутатлан сайлат гын, мом ышташ тӱҥалат ыле?»

Конешне, С. С. Ивановын шонымашыже поро: икымше, Орша селаште кермыч заводым ышташ, почаш полшаш, тунам ял калык строительный материал шотышто лаҥкан шӱлалта ыле; кокымшо, вольык фермылаште механизацийым кельыштараш, тунам марий вате, кочкыш продукцийым колтен шогышо еҥ, шаньык да кольмо дене ок орлане ыле; кумшо, комсомолийын чапшым нӧлтен, молодежьын закон почеш пуымо праважым, интересшым арален, рвезе-ӱдыр-влакым таза нравственный шӱлышаным кушташ.

Национальный йодыш манмаште, тудо наций-влак кокласе отношенийым да шемер-влакым интернационально воспитатлымашым саемдыме шотышто КПСС Марий обкомын тӱҥ мероприятийже-влакым илышыш пуртышаш верч кучедалаш тӱҥалеш. Колыштам кандидатым да лудшо йолташ деч ом шылте: самырык да туш. А тудо шыргыжалеш: мом шкетын ыштен ом керт, калык дене каҥгашаш, кӱлеш годым сельсоветлан, райисполкомлан эҥерташ тӱҥалам, йодышым республикысе Министр-влак Совет ончылно, Верховный Совет ончылно шынден ыле. Пытартышлан, манеш: «Рассвет» колхозлан, конешне, куштылго, а молан тудым нӧлтымӧ семынак «Броненосец «Потемкин», Киров лӱмеш колхоз-влакым нӧлталаш огыл? Вет «Рассвет» полыш деч посна кушкын огыл.

146-шо Роҥго округ:

Леонид Васильевич Полушин. 1931 ийыште шочын. КПСС член. Луымшо созыв РСФСР Верховный Советын депутатше лийын. 1967 ий годсек «Коммунизм верч» колхозын председательже.

Тенийсе кандидатым шукертсек палем. Корреспондент ни доверенный еҥ, ни агитатор огыл, сандене мокташ мыйын правам уке. Но ик свидетель дене палдарем, тудо, Роҥго участковый больницын тӱҥ врачше В. А. Шабалин, 1990 ий 30 январьыште районный газетыште возен: «Л. В. Полушин медик-влак век мелын шога, нунын йодмашыштым кеч-кунамат умыла. Больницылан у зданийым чоҥаш «Коммунизм верч» колхоз кугун полшен. Кандидатым ме шокшын саламлена».

Валерий Николаевич Федоров. 1939 ийыште шочын. Ачаже Кугу Отечественный сареш колен. Аваже — пенсионерка. Илыш корным слесарь паша гыч тӱҥалын. Ончычсо комсомол пашаеҥ. «Алексеевский» госплемзаводышто партком секретарь лийын. Вара Советский райисполком председательын заместительжылан, партий райкомын кокымшо секретарь корреспондент дене мутланымыж годым сайлымаш деч ончычсо программыж дене ыш палдаре, тыге мане: «Программа «Коммунизм верч» районный газетыште печатлалтеш, выводым избиратель-влак шке ыштат».

147-ше №-ан Солнечный округ:

Владимир Павлович Куклин. 1944 ийыште шочын. КПСС член. Калык депутат-влак Советский районный Совет исполнительный комитетын председательже.

Михаил Прокопьевич Печкарев. 1949 ийыште шочын. Шӱледӱр кандашияш школын директоржо.

Самят Сабирович Рахмаев. 1940 ийыште шочын. КПСС член. «Михайловский» совхозын директоржо.

Кум кандидатшат — избирательный округышто кумдан палыме еҥ. Программышт, мутат уке, ойыртемалтеш, вет педагогым калык образованийын проблемыже шоныкта, а совхоз директорым — ялысе сӱрет. Райисполком председательым, Советский район 1989 ийыште экономический ден социальный вияҥмашым писемдымаште эн сай результатыш шуын, продукцийым колтымо шотышто договорный обязательствым шуктен, паша лектышым кугемдыме, государстволан вольык продукцийым ужалыме, илыме верым, соцкультбыт объектлам пашаш колтымо, оксам тӱлыман услугым пуымо да товарооборот планым темен гынат, тидлан КПСС обкомын, республикысе Министр-влак Советын, облсовпрофын да ВЛКСМ обкомын куснылшо Йошкар знамяштым налеш, районысо пашаче коллектив-влак лӱмеш Марий АССР-ын Паша чап флагше нӧлталтеш гынат, решитлен шуктыдымо тӱрлӧ проблема тургыжландара.

* * *

Кызыт кеч-кӧ лий — кандидат але депутат — критика дене калыкым от ӧрыктаре. Гласностят волгенче семын волгалтеш. Критика первый жапыште, перестройка тӱҥалмек, пешак кӱлын да тудо ончыкыжат лиеш. Но ынде кеч-куштат — колхозышто, совхозышто, организацийыште, учреждениеыште — практический паша кӱлеш. Ынде, йырым-йыр ончалын савырнымек, пашан результатше (саскаже!) кӱлеш. А дисциплина, ответственность деч посна мӱндыркӧ она кай.

Ӧпкелен каласаш логалеш, кандидат-влакын избиратель-влак дене вашлиймышт годым йӱкым поснак иждивенец койышан-влак луктыт, маныт: «Пу, пу, пу!» Шуко кандидатшат, шоналтыде келша: «Пуэм, пуэм, пуэм!» А кушеч да мом луктын пуаже? Йӧра, тачε нуно сӧрат, а умбакыже мо лиеш?

Сайлымаш кече — 4 март — койын лишемеш. Тудлан чыланат ямдылалтыт, да тидыже тыгак лийшаш. Чеверласен, калык депутатыш кандидат-влакланат, округласе избиратель-влакланат кугу пиалым, поро тазалыкым, пашаште у сеҥымашым тыланем.

Вар. ИВАНОВ,
«Марий коммунын» спецкоржо.

Иосиф Михайловичын каласкалымыж почеш, у экономический йӧныш куснымаш колхоз ден совхоз-влакын вуйлатышыштым оксам шотлаш таратен. Кертме семын аныклаш манын, южышт ӱмаште техникым шке вий дене йол ӱмбаке шогалташ тыршеныт. Но уржа-сорла жапыште комбайн-влак чӱчкыдын пудыргылыныт. Тений спецмастерскойын полышыжлан утларак эҥертат.

Районысо колхоз ден совхозла гыч ремонтно-технический предприятийыш моло машинамат шукырак конден шогаш тӱҥалыт. Нуным олмыктымаште слесарь-влак Николай Александрович Полевщиков, Алексей Вениаминович Москвин, Анатолий Федорович Вохминцев, Владимир Васильевич Канашин (нуным те **И. РЕЧКИНЫН снимкыштыже** ужыда) да молат кугу полышым пуэн шогат.

Я. ЯКОВЛЕВ.

Кечыште— 200 тонн марте

ПЯТИМЕСЯЧНИК жапыште органический ӱяҥдышым шупшыктымо пашам вияҥден колтышашлан Мичурин лӱмеш колхозышто отрядым ыштыме. Тушко погрузчикым пижыктыман К-700 тракторым виктарыше Л. И. Янаев, бульдозер дене тыршыше Л. Г. Фурзиков да колесный трактор-влакын озашт В. И. Кудрявцев, В. М. Янаев, Г. И. Козырев, В. Ф. Кудрявцев да молат ушалтыныт. Тенийсе шурно лектышлан негызым пыштыше-влак кече еда пасушко кок шӱдӧ тонн марте ӱяҥдышым шупшыктат.

Мичуринец-влаклан «Марийскмелиораций» объединенийысе автобазын отрядше полышым пуэн шога. Тудо озанлыкыш Купсола гыч торфым шупшыкта.

Чумыр пашам колхозын агрономжо, Кугунур сельсовет калык депутатыш кандидат В. Э. Шашкинлан вуйлаташ ӱшаныме.

Тӱвыргӧ саска

КРУПСКАЯ лӱмеш колхозысо Нужавлак ушкал комплексын коллективше бригадный подряд йӧн дене пашам ышта. Тиде йӧныш куснымеке, комплекс начальник Ю. А. Пирковын каласкалымыж почеш, коллективыште дисциплина пеҥгыдемын, микроклимат саемын, икте-весылан полшаш тыршыме шӱлыш вожым колтен.

Кугу мучаш результатыш шуаш тыршымаш ӱмаште коллективлан коклаште шӧр лӱштышым ончылнйсе деч 219 килограммлан нӧлталаш полшен. Доярка-влак коклаште эн куандарыше результатыш Алевтина Эпаевна Никитина ден Людмила Алексеевна Кокшагина шуыныт. Нуно кажне ушкал деч 3807 килограмм дене шӧрым лӱштеныт. Озанлыкыште тыгай показатель лийын огыл ыле.

Я. ЯНСУБАЕВ.

лан лӱмын ыштыме гостиницым да спецбольницым оласе здравоохранениелан пуымо. Ончычсо унагудышто йоча санаторий верлана, а больница микрорайонышто илыше-влакым обслуживатлаш тӱҥалеш.» Тыгай пунчалым верысе руководство общественностьын чот требоватлымыжлан кӧра луктын. Медицинский ден йоча учреждений-влакым верандаш тыгак областной партийный курсын зданийжым, «Космонавт пӧртым» да партий райкомлан чоҥалтше корпусын ужашыжым пуымо.

РЯЗАНЬ. Властьын верысе органже-влакын ответст-

ДОБРУШ (Гомельский область). «Новый путь» совхоз-комбинатын йоча садыныкыже ынде эр еда ыштавлак дене пырля кова-влакат ошкылыт. Заведующий Людмила Котын темлымыж почеш садикыште кова-влакын клубыштым ыштыме. Пенсионерка-влак яра жапышт лийме годым йоча-влакым ончаш полшат. Икшыве-влаклан кова-влакын кид паша урокышт поснак келша, тыгай урок огай спектакль семын эрта. Ялысе эн мастар ӱдырамаш-влак ургаш, пидаш, тӱрым тӱрлаш, пластилин дене тӱрлӧ ялыкым ненчаш туныктат.

(ТАСС).

САЙ КАНЫШ КУМЫЛАҤДА

КАЛЫК коклаште тыге ойлат: «Айдеме ик кинде дене гына огеш тем». Паша — паша дене, но тыгодымак калыкын яра жапым кузе эртарымыж нергенат мондыман огыл. Ты шотышто опытым Волжский район, Карл Маркс лӱмеш колхозышто погымо.

— МЕМНАН дене кажне тылзын могай-гынат мероприятий лиеда, — каласкала профком председатель Юрий Андреевич Миловидов. — Теве механизатор-влак коклаште КВН-ым эртарыме. Тиде мероприятий кажнылан келшен. Тудо оҥайын эртен. Мыйын шонымаште, Нурмучаш Шайра ушкал комплексыште эртарыме коман мелна пайремат шарнымашеш кодеш. Тудлан кажне вольык ончышо ямдылалтын. Пайремыш тӱрлӧ марий кочкышым конденыт ыле, калыкын кидпашаже кумдан ончыкталтын. Тылеч посна куштымаш да мурымаш лийыныт.

Юрий Андреевичын каласкалымыж почеш, кажне ийын Совет Армий кече, ӱдырамаш-влакын пайремышт палемдалтыт. 8 Мартлан «А ну-ка, ӱдырамаш-влак» конкурс лиеда. Тыгодым пасу пашаеҥ ден вольык ончышо-влакын командышт таҥасат. Вольык ончышо-влак дене литературный кафе пашам ышта. Тыгай кас Йыван Кырлян шочмыжлан 80 ий темме кечылан пӧлеклалтын ыле. С. Г. Чавайнын илыш корныжо да творчествыже лӱмеш кас лийын. Тыште конкурс, викторина эртаралтыныт, почеламутым лудыныт.

Механизатор-влак тачат викторина-аукционым монден огыт керт. Тушто лучко йодыш лийын. Кӧ утларак чын вашмутым пуэн, нунылан призым кучыктымо. Сеҥышыш механизатор П. В. Васильев лектын.

Мемнан мийыме кечын колхозышто «Мо, кушто, кунам?..» викторина лие.

— Иктаж вич-куд ий ончыч самодеятельность коллективыштына шым-кандаш еҥ гына ыле, — шарналта Юрий Андреевич. — Варажым кажне фермыште, механизатор-влак коклаште, бригадылаште смотр-конкурсым эртараш тӱҥална. Тылеч вара коллективыш эше икмыняр еҥ ушныш. А тачысе кечылан самодеятельный коллективыште 32 колхозник участвоватла. Ынде шонымаш уло: 75 еҥан хорым погаш. Тидлан правлениеят полышым пуа. Шукерте огыл у костюм-влакым налынна. Тидлан кандаш шӱдӧ теҥгем кучылтмо. Эшеат заказым ышташ шонена.

Карл Маркс лӱмеш колхозын самодеятельность коллективышым пӱтынь районышто палат. Тудын мастарлыкшым «Москва» колхозысо Усола, Чодыраял, «Дружба» совхозысо Ярамарий, Петъял, «Ӱжара» колхозысо Азъял, «За коммунизм» колхозысо Передовик яллаште, Кичиер да Ваштар курык санаторийлаште, «Эмековский» совхозышто онченыт.

Тыгай мероприятийым эртараш активист-влак полшат. Колхоз кундемыште верланыше культура учреждений-влакын пашаеҥыштым кажне фермыш, гаражыш пеҥтыдемдыме. Комсомол комитет секретарьын заместительже Вячеслав Русаков кугу активностьым ончыкта.

Колхозышто спортлан шӱмаҥше-влакат шукын улыт. Паша деч вара Сотнур кыдалаш школын спортзалышкыже волейбол, баскетбол дене модаш коштыт. Тиде шыжетеле-шошо жапыште. А кеҥежым кажне ялын спортивный площадкыштыже мече дене модмым ужаш лиеш.

Адакшым калыкым тыглай жапыште Йошкар-Олашке футбол матчым ончаш коштыктат, телым концертыш, спектакльыш толедат. Культпоходым Казаҥь олашкат эртарат.

— Кажне еҥ пеленже попкудыжым кондаш тырша, — ойжым шуя Миловидов. — Теве художественный самодеятельностьымак налаш. Шукерте огыл коллективыш рядовой колхозница В. И. Краснова ушнен. Тыгак нигунам участвоватлыдыме-влакат толыныт. Нунын коклаште диспетчер Г. А. Окашева, бухгалтер Г. Н. Окашева да молат улыт. Калык литература дене кылым утларак кучаш тӱҥалын.

Сай каныш пашам тыршен ышташ кумыланда. Колхоз сай результатыш шуын толеш. Ӱжар тургымым, уржасорлам, кокымшо кинде погымо тургымым районышто эн ончыч пытарен. Тыште курго, шурно да пареҥге лектыш денат кугешнен кертыт. Вольык ончышо-влак чыла планым эртарен теменыт.

Г. ВАСИЛЬЕВ.

● Икшывын ончыкылыкшым писынрак рашемдымаште вашталтыш палдырна
● Коллективный творчество — икте-весым пагалымаш
● Ончычсо рамщик да шофер — кызыт самырык еҥым туныктышо

педагогический шинчымаш

55-ше выпуск

АЧА-АВАЛАН, ТУНЫКТЫШЫЛАН, ПАШАЧЕ КОЛЛЕКТИВЛАН

ЙОМДАРАШ ОГЫЛ ЫЛЕ

Икшывылан шке вийжым тергаш права нерген

ДЕМОКРАТИЗАЦИИ да гласность школ илышышкат шыҥеныт. Тидыже эн ончычак туныктымашым саемдыме корным кычалмаште, икшывын ончыкылыкшым писынрак рашемдымаште палдырна.

Кызыт туныктышылан кугу правам пуымо. Тудо кеч-могай методика дене пайдаланен, тыгодымак шкенжын, авторский методикым чумырен кертеш. Улшо программым ик вигымше ужашлан вашталташ йӧнжӧ уло. А школ ямде 12 учебный план гыч эн келшышыжым ойырен налеш. Але икмыняр ий ончыч тидын нерген шонкалашат тоштын огытыл.

Чылалан раш: йоча-влак икгай огытыл. Да ыштен кертме вийыштат икгай огыл. Иктыштын — вуйышт шӧртньӧ, весыштын — кидышт. Тидыжланат, тудыжланат школышто келшыже манын, мом ыштыман?

Ты шотыштат республикыштына тӱҥалтышлан негызым пыштыме. Тале-влакланат тыглай школышто, а спецшколышто огыл тунем кертдыме-влаклан посна класс (тыгай классшым тӧремдаш полшышо класс, рушлаже класс выравнивания) почылтеш. Тӧремдаш полшышо классыште программа изиш шот дене шуйна, пеле посна темым тунемаш шагат утларак ойыралтеш. Тидын годым южо икшыве шке таҥгашыже-влакым лым лийде поктенак покта. Тыгай опыт Йошкар-Оласе коло[illegible]шо номеран кыдалаш школышто уло.

Вашке икшыве-влаклан посна предметым келгынрак туныктымо класс утларак почылташ тӱҥалын. Тидын шотышто чолгалыкым педагогический коллектив-влак шке ончыктат. Вара тиде эрык огыл мо? Айда тырше веле. Лач тыгай эрыкым пеш кумдан кучылтеш Козьмодемьян... зованийже нерген йодышат пайрем йодыш огыл. Ты шотышто ончыко пеш эркын каена.

Мемнан дене тале литератор-влак шагалын улыт манмылан мый ом ӱшане. Колынам, пеш кугу куанымаш дене вашлийыч 8—11 класслаште йылмым да литературым келгын тунемаш кӱлмӧ нерген уверым. Но пашаланже веле иктат ыш пиж. Педагогым гына титаклаш амал уке. РСФСР калык образований министерствын темлыме программа дене палыме лиймеке, шижат: тунемшаш материал кугыт ешаралтын. А шагат ончычсо гаяк кодын.

Вара тиде сай мо? Вет йоча-влак литература дене тыгай спискыште ончыктымо книгажымат лудын огыт шукто. Тыгеже ты программа дене тунемын пеш кугу сеҥымашыш от шу. Тидым шукынжо пален налыныт. Мутлан, Украиныште старшеклассник-ончыкылык филолог-влаклан шкенныштын почасовой сеткыштым палемденыт: раш (точный) наукым икмыняр шагатлан шыгыремденыт, литературым кажне кечын лудыт, а руш йылмым эсогыл 10—11 класслаште кече коден тунемыт.

Марий АССР калык образований министерство тидын шотышто шке шомакшым каласа, очыни. Ала тудо иктаж-могай вес корным кычалеш? Но сӱретым вашталташ кӱлеш. Да сай могырыш.

«Тӱнямбалсе художественный культура» предметым эксперимент семын кок ий ончыч туныкташ тӱҥалме корным шогалше энтузиаст кокла гыч шукынжо тидлан ӱшанат: школыш тӱрлӧ элысе калыкын искусство, литература, музыка, живопись, кино историйже шыгыраш тӱҥалын.

Кодшо ийын тиде пашаш...

Марий АССР калык образований министерствын увертарымыж почеш, кызыт республика мучко 46 классыште тӱрлӧ предметым келгын тунемыт. Но тиде изи чотат пешыжак чын огыл. Пашаже теве кушто, южо школышто галочкым гына шынденыт. Тыге нуно у тӱҥалтышыш ушнаш ямде улмышт нерген рапортым пуэныт. А фактым ончалаш гын.... Шкежак шоналтыза: школышто ик тыгай класс веле. Туштыжат икшыве-влакым шокте вошт шоктын налме огыл. Тыгай класс интенсивный программа дене пашам ыштен кертеш мо? Икымше контрольный паша годымак туныктышыжат, тунемшыжат сай сеҥымаш лиеш манын, ӱшаным йомдарат. Чаманен палемдаш кӱлеш, тыгай факт уло.

Кызытсе тунемме ийым эльыштына ялысе школын ийже семын увертарыме. Мутат уке, ялысе школым оласе дене от таҥастаре. Икшывылан пеҥгыде шинчымашым пуаш тудын йӧнжӧ шагалрак. Тыге лектеш, одаренный манме икшыве шке вийжым тергыде, у кӱкшытыш нӧлталтде кодеш. Тидлан йӧнжӧ уке. Утларакше руш йылмым сайын палыдымыже кугу чаракым ышта. Шӱлыкан статистика ий гыч ийыш ешаралтеш. Мутлан, тидыже А. М. Горький лӱмеш Марий политехнический институтын илышыж гычат раш коеш. Промышленностьышто эн кӱлешан специальностьым налаш ямдылалтше студент коклаште марий эн укеак. А вара ме ӧрына, молан верысе предприятийлам вуйлатыше коклаште тӱҥ национальностьын представительже путырак шагал.

Пашам саемдыме корно кушто? Тале икшывылан келге шинчымашым налашыже...

Лӱмжым пагален ойлат

Марий Турек районысо Марий Пыламарий селаште туныктышо Р. В. Шишкинан лӱмжым пагален ойлат. Марий Пыламарий школыштак 28 ий ыштыме жапыште ятыр шӱдӧ самырык еҥ тудын классыштыже тунемын, илыш корнышто шке вержым муын. Такланак огыл Р. В. Шишкиналан «За трудовое отличие» медальым пуымо.

Римма Васильевна сельсовет депутат семынат шке пашажым сайын воранден толеш, избиратель-влакын йодмыштым жапыштыже шукташ тырша.

Снимкылаште: руш йылмым да литературым туныктышо Р. В. Шишкина; йоча-влак урок годым.

И. Речкинын фотожо.

◆ *Коммунарский методика*

КАЖНЫН СЫНЖЕ ПОЧЫЛТО

САМЫРЫК еҥым воспитатлыме коммунарский йӧн 50-ше ийла мучаште Ленинградысе Фрунзенский коммунышто шочын. Вара тудо «Орленок» пионер лагерьыште шыҥдаралтын да, йоча коллективыш эмоционально-романтический мажорный сыным пуртен, элна мучко шарлен. Коммунарство — жаплан келшен толшо шӱлышан у методика. Тудым тӱшка творческий пашаш негызлыме. Авторжо — Ленинградысе педагог, профессор, педагогический наука доктор И. П. Иванов. Кумда элнан чыла луклаштыже коммунарский сбор эрта. Тушко, тӱшка творческий пашан технологийжым, коммунын законжым пален налаш шонен, туныктышо ден йоча-влак погынат.

Лач тыгаяк задачым шынденна ме районысо туныктышо-влакым первый коммунарский сборыш погымо годым. Тӱҥалтыш кечын ӧрмалгыше-влакат ылыч. «Музыкальный шагат, творческий представлений, деловой модыш молан кӱлыт?» — маншат лекте. Тыгайже, тошто семынак, пушкыдо креслош энгертен шинчын, туныктышо-влакым усовершенствоватлыше Марий институт гыч толшо методист-влакын докладышт ден выступленийыштым колыштнеже улмаш. Но тыге ыш лий.

Сбор посна отрядын творческий представленийже дене тӱҥале. Чылаже 160 туныктышо толын. Нуным посна отрядлан шелме. Ик отрядын комиссарже В. Н. Зайцева первый сборым тӱҥале.

Пӱкен-влакым зал покшелне круг дене шындылме. Тушко шичше-влак икте-весыштым пеш раш ужыныт. Символ семын кучылташ темлыме пеледышым икте-весылан кучыктен, туныктышо-влак шкешт нерген каласкалат... Тиде моткоч кӱлешан сомыл: вет участник-шамыч сборын чыла элементшым шке пален налыт да тудын кӱлешыжым шижын шуктат. Изи гына атрибут икте-весе нерген утларак пален налаш, у йолташым муаш полша.

Творческий представлений тӱҥалтыш гычак чолган «ылыже». Тӱшка творческий паша механизм шке велкыже шупшо еҥым пеш писын савырыш. Эсогыл скептик-влакат шып шинчен ышт турко — кажныже мом ыштен кертмыжым ончыктыш.

Сбор ончылгоч шонен ямдылыме план почеш эртыш: педагогический шинчымаш шагат музыкальный урок дене вашталте. Политинформацийым, классный часым эртарыме у йӧнымат шактнак кычалаш перныш, фольклор касыштат веселитлен нальыч. Тӱшкан шонен ямдылыме кеч-могай неле пашат куштылгын ышталтеш. Лач тидыжак коммунарский методикын ойыртемже. Кажне участник тидым шке шинчаж дене ужо, шке чонжо дене шиже.

«Политический эҥыр», «Политический калейдоскоп», «Тӱня стюардессан шинчаж дене», «Марий Турек — Фауленрост (ГДР)» телекӱвар (Марий Турек школышто тунемше-влак Фауленростысо школьник-влак деке уна ончылий миеныт ыле, тений тушеч Марий Турекыш немыч йоча-влак толыт) манме политинформаций-влакым эртараш сборын участникше-влаклан пӱсӧ ушан, мыскара кумылан улмыштым да кеч-могай условийыштат йӧным муын моштымыштым эше ик гана ончыкташ перныш.

Классный час шуко у йӧн деке пойдаралте: тӱҥалтыш классыште тунемше-влаклан «Кинотеатрыш толынна» тӱрлӧ роля модыш, кугурак классыште тунемше-влаклан «Ончыкылык ешын турнирже» да молат.

Сборын девизше «Чылажат творчествылан. Уке гын молан?» фольклор касыште тӱрыс почылто. Вигак ты кастене шочшо спектакльым ончыктышт. Тыгай спектакль эре ок шоч, лач творческий кумыл улмо годым гына ылыж кертеш. Сурт оза-влак М. Я. Зяблицев ден Е. П. Тюлькина поснак кугу мастарлыкым ончыктышт. Уна-влак чыланат пӧлек дене толыныт. Кӱд пашамат г[illegible]ен ышт налаш мондеп огытыл: иктышт межым [illegible]ерыт, весышт пилам шумат, кумшышт тӱрым тӱрлат. Пашам мучашлымеке, веселитлашат лиеш.

Мыскара такмак шергылтеш. Рушла куштымашым татар да марла муро-влак алмаштат, чоя туштан мыскара, ожнысо хоровод муро йоҥгалтыт, калык модыш талышна. Тиде жапыште мелнамат кӱэшт шуктат. Оза вате оҥгай мут савыртыш дене уна-влакым тӧрыш ӱжеш. Залыште муро, куштымо сем весела кумылым луктыт. Тиде кастене ятыр туныктышо шоналтыде кертын огыл: тыгай поян калык искусство материалым самырык еҥын чонышкыжо кузерак шукташ?

Сборым иктешлыме годым вучыдымо йӧным кучылтмо: участник-влак сбор нерген шке шонымыштым посна отчет семын ямдыленыт. Шке шонымыштым чыланат руш калык муро гыч налме «Как здорово, что все мы здесь сегодня собрались» корно дене почын пуэныт.

Сбор сайын эртымаште комиссарын пайжат изи огыл. Икманаш, комиссар кузе тырша, сбор туге эрта. В. Н. Зайцева, С. Ф. Заболотских, Г. Г. Пахомова, М. В. Сорокина шкештым чолга вожак семын ончыктеныт. Нуно шуко оҥгайым шонен луктыныт, шкешт почеш молымат вӱден кертмыштым пеҥгыдемденыт.

Кум кече годым сборын участникше-влак коммунын шӱлышыж дене илышт. Коллективный творчествылан йӧн улмо годым икте-весым пагалыме, пашам пырля ыштыме кумыл шочеш.

Н. ВОЛКОВА,
ропосо методический кабинет вуйлатыше.
Марий Турек район.

Еш илыш оргажан

ЯЛЕШ молан рвезе еҥ ок код? Йодышлан раш вашмутым пуаш куштылго огыл. Теве мемнан вич эргына. Кок ӱдырна улыт. Нуным ме пешак тунык... лашем дене коктын туныктена. Чылажат пернен. Шутенна. Кугуракше класс вуйлатышым ужынна. Кудлымшо-шымлымшо ийлаште ялеш кодшо ӱдыррвезым ончыктен, тыге ойленыт: «Ончыза... Теве Иванов Сережа эре начар тунем... скотник ве... шым ий политехнический институтыш кажне кастене кошто. Мо шонела, сай оценка ден тунем лекте вет. Тыгеже раш лие: йочам шинчыде вурсен, двойкым тушкен пуэн от туныкто.

Ача-ава погынымашыш але урокыш мийыме годым шыде Елена Гавриловна ден йоча коклаш кыл ӧрыктара ыле. Тудым икшыве-влак ыле. Тудым икшыве-влак игылтыт ыле. Туп торжан ... класс веке савырна шо дене ...

ышто, а [illegible] ыл тунем кертдыме-влаклан посна класс (тыгай классшым тӧремдаш полшышо класс, рушлаже класс выравнивания) почылтеш. Тӧремдаш полшышо классыште программа жап шот дене шуйна, неле посна темым тунемаш шагат утларак ойыралтеш. Тидын годым южо икшыве шке тангашыже-влакым лым лийде поктенак покта. Тыгай опыт Пошкар-Оласе колымшо номеран кыдалаш школышто уло.

Вес — икшыве-влаклан посна предметым келгынрак туныктымо класс утларак почылташ тӱҥалын. Тидын шотышто чолгалыкым педагогический коллектив-влак шке ончыктат. Вара тиде эрык огыл мо? Айда тырше веле. Лач тыгай эрыкым пеш кумдан кучылтеш Козьмодемьянскысе кумшо номеран кыдалаш школ. Тысе математический классын опытшым сайынрак пален налаш республикысе чыла школ гыч толыт. Лач тыгай математический класс мемнан республика условийыште пеҥгыде вожым колта. Полышым методический центр—туныктышо-влакым усовершенствоватлыше Марий институтысо математика кабинет—пуэн шога.

Тыге лектеш, кандашымше классыш шушо рвезе ден ӱдыр-влак гуманитарный предметым утларак йӧратен шуктат гын, нуным чаманаш гына кодеш: тыгай предметым келгын тунемме класс уке гаяк, а историй нерген мутшат лектын ок керт. Тӱҥалтыш ошкылым ыштыме марий йылме ден литературым келгын тунемме шотышто. Национальный школ деч посна тудым ялысе тӱрлӧ школын латкум классыштыже туныкташ палемдыме.

Ятыр гана колалтын: кызытсе икшыве-влак лудын огыт мошто да лудаш огытат йӧрате. Моторлыкым шижаш тунемын огытыл, культурышт уке. Обществыште торжалык ешаралтеш. Чыла вере иктымак ойлат: образованийым гуманизаций да гуманитаризаций корныш лукташ кӱлеш. Туныктышын общий культурыжо да обра-

раш (точный) наукым икмыняр шагатлан шыгыремденыт, литературым кажне кечын лудыт, а руш йылмым эсогыл 10—11 класслаште кече кодеш тунемыт.

Марий АССР калык образований министерство тидын шотышто шке шомакшым каласа, очыни. Ала тудо иктаж-могай вес корным кычалеш? Но сӱретым вашталташ кӱлеш. Да сай могырыш.

«Тӱнямбалсе художественный культура» предметым эксперимент семын кок ий ончыч туныкташ тӱҥалме корныш шогалше энтузиаст кокла гыч шукынжо тидлан ӱшанат: школыш тӱрлӧ элысе калыкын искусство, литература, музыка, живопись, кино историйже шыгаш тӱҥалын.

Кодшо ийын тиде пашаш эше 60 еҥ ушнаш кумылан улмыжым ончыктен, но туныкташыже веле тиде предмет дене лӱмынак спецкурсым эртышылан гына ӱшаненыт. Молан тыге? Молыжо энгекым кондат ыле мо? Литература урокыш тиде курсын изи ужашыжым шындараш гынат, пайда веле лиешыс.

«Марий кундемысе культура ден искусствын вияҥ толмо историйышт» предметым туныкташ кызыт ИУУ-ште учебный план ден икмыняр пособий ямдылалтеш. Творческий группа пашам ышта. Тудым писемдыме шуэш: вет мемнан икшывына-влак шочмо республикын искусствыж нерген йӧршеш нимомак огыт пале.

Икымше сентябрь гыч южо вере общеэстетический предмет циклым — изобразительный искусствым, музыкым, танецым да ритмикым, театрым — туныкташ тӱҥалме. Музыкальный школын филиалже пашам ыштыме верлаште музыкым келгын тунемаш йӧн уло. Тунам музыкылан шӱман икшыве тунеммылан оксам тӱлыде музыкальный образованийым налын кертеш. Но тыште чылажат республиканский министерствын — калык образований да культура министерство-влакын — икте-весым умылымашышт дене пеш чак кылдалтын.

теш. одаренный манме икшыве шке вийжым тергыде, у кӱкшытыш нӧлталтде кодеш. Тидлан йӧнжӧ уке. Утларакше руш йылмым сайын палыдымыже кугу чаракым ышта. Шӱлыкан статистика ий гыч ийыш ешаралтеш. Мутлан, тидыже А. М. Горький лӱмеш Марий политехнический институтын илышыж гычат раш коеш. Промышленностьышто эн кӱлешан специальностьым налаш ямдылалтше студент коклаште марий еҥ укеак. А вара ме ӧрына, молан верысе предприятийлам вуйлатыше коклаште тӱҥ национальностьын представительже путырак шагал.

Пашам саемдыме корно кушто? Тале икшывылан келге шинчымашым налашыже кӱлеш йӧным ыштыде огешак лий. Тыштыже роно чолгалыкым ончыктен кертеш. Посна предметым келгын тунемаш посна классым почаш ик школын вийже ок сите гын, тыгай школым райцентрыште але ялысе кугу школышто почаш лиешыс. Тушко районысо чыла тунемше кокла гыч эн шотанжым да ончыкылыклан ӱшаным пуышыжым налаш кӱлеш. Нуным школ-интернатыште ашнаш. Тунемаш да илаш чыла условийым ышташ. Тунам ача-ава-влак шке икшывыштым тыгай классыш кумылын колтен кертыт.

Тыгай опытын икымше вараксимже шочын. Йошкар-Оласе 2-шо №-ан школ-интернатыште марий икшыве-влаклан лӱмынак математический спецклассым почмо. Тушто вузласе преподаватель-влак туныктат. Кызытеш чылажак лачеш ок тол: пеш шуко йодмым йоча-влак ыштен огыт шукто, институтысо преподаватель-влак йоча контингент дене пашам ышташ тунем шуын огытыл. Но тидыже сай тӱҥалтыш деч кораҥгаш йӧным ок пу. Мутат уке, поро пашам умбакыже шуяшак кӱлеш. Вет тидат обществын ял шотышто социальный иктӧрлык принципым шуктен толмыжым кунар-гынат ончыкта.

Н. КАРТАЗАЕВА.

ВЕРЖЫМ МУЫН

ОНЧЫЧШО Купран тӱҥалтыш школым, а вара Шернур кыдалаш школым тунем лекше Алексей Овечкин, туныктышо лиймешкыже, пилорамыште пашам ыштен ончен, колхозышто шофер лийын. Ешыште шольыжо-влак кушкын шумекышт веле, тудо Оршанка педучилищысе физвоспитаний отделенийыш пурен кертын.

— Совет Армий радамыште служитлымем,— манеш Алексей Михайлович, —шуаралташ пеш чот полшыш. Шукылан тунемым. Поснак тӱҥалме пашам мучашыш шукташ.

Тиде койыш тудын салтак илыш деч вара Кукнур кыдалаш школышто военруклан ыштымыж годым поснак пеҥгыдын шыген. Туштак тудо партийыш пурен, ешаҥын. Марпединститутышто тунемын, обществоведенийым да историйым туныктышо Алексей Михайлович, кидышкыже вузым тунем лекме нерген дипломым кучен, тиде школышкак директорлан толеш.

— Тылеч вара,—манеш А. М. Овечкин,—школна сай могырыш чот вашталтын.

Неле ыле гынат, кабинетный система почеш туныктымашке кусненыт. Кӱлеш мебельым, технический средствым ситарыме. Шке вийышт дене наглядный пособийым ыштеныт, чыла кабинетым жапын кӱштымыж семын оборудоватленыт. Кызыт школышто 13 класс-комплект уло.

Информатика кабинетым ышташ шонымат шукталтын. Базовый предприятий —«Кукнурский» совхоз кӱшеш компьютерный класслан оборудованийым налме. Совхоз директор В. П. Конаков тиде пашалан мелын савырнен да чолгалыкым ончыктен. Кугурак класслаште «Информатикын да шотлымо техникын основышт» предметым тунемаш тӱҥалыныт. Урок келша. Икшыве-влакым Г. Д. Камаев туныкта.

Школышто директор А. М. Овечкинын тыршымыжлан кӧра физкультурно-спортивный городокым, сад-пакчам ыштыме. Кодшо тунемме ийыште школ озанлык деч 40 гектар мландым, кум тракторым, мландым пушкыдемден да ӱяҥден кертше моло техникым арендыш налын. Конешне, паша лектыш дене пешыжак моктанаш ок лий: кажне гектар гыч чумыржо ик тӱжем теҥгеаш продукцийым погымо. Арендатор-влак улыжат 1878 теҥге парышым налыныт. Но тиде кумылым волтен огыл. Мландым ешарен налаш шонат.

Районышто нигӧ деч ончыч Кукнур кыдалаш школышто туныктышо-влаклан илыме верым озанлык йӧн дене ышташ тӱҥалыныт. Усадьба типан ик пачеран кок пӧртыш илаш кусненыт. Тений эше кок тыгай пӧртым ыштен шукташ шонат.

Алексей Михайлович сельсовет депутат семынат кугу пашам шукта: кажне гаяк сессийыште, тыгак совхозысо партком заседанийыште, школ микрорайонышто илыше ача-ава-влак ончылно выступатла, шукыж годым йоча-влакын мӧҥгыштӧ да школышто поведенийыштым тӱткын эскераш кӱлмӧ, совхозышто паша дисциплиным пеҥгыдемдыме нерген ӱчашенат налеш. Икманаш, ялысе школ директор илышыште шке вержым чын муын.

Г. ЖУРАВЛЕВ.
Шернур район.

Еш илыш оргажан

ЯЛЕШ молан рвезе еҥ ок код? Йодышлан раш вашмутым пуаш куштылго огыл. Теве мемнан вич эргына, кок ӱдырна улыт. Нуным ме пелашем дене коктын туныктенна. Чылажат пернен. Шуко класс вуйлатышым ужынна. Кудлымшо-шымлуымшо ийлаште ялеш кодшо ӱдыр-рвезым ончыктен, тыге ойленыт: «Ончыза... Теве Иванов Сережада эре начар тунеме, фермыште скотник веле лие».

Але:

— Орлов Сашада гусеничный трактор лавыраште веле пӧрдалеш. Теат удан тунемыда гын, тыгаяк азапыш логалыда.

Тидын годымак институтыш, оласе пашаш кайышым моктеныт. Тунам ял озанлык специалистын пашадаржат изи лийын. Ача ден ава ӱдыр-рвезыштым шкештак олаш тулартеныт. Тушто нуным пуйто узьмак илыш вучен. Кандаш класс пытарыше самырык еҥ олаш толеш. Ача-ава шинча деч торла. Йот еҥ коклаште илыш тӱҥалеш. Шукыж годым общежитийыште. Азапыш логалшыжат ятыр лийын, ӱдыр марлан лекдеак ондалалтеш. Ойгырымыж дене арака декат тунем шуэш.

Ялеш кодшо еҥжат вашталтын. Паша деч лӱдаш тӱҥалын. Лӱмжылан веле коштеш. Вес койышат вожым колтен. Мутлан, тракторист, черланен, койкыш вочшо але иктаж-куш кайыже, пӧртылеш — пел трактор уке. Кычал ончо, мо кушто. Тыгак вольык озанлыкыште да моло вереат.

Пеҥгыдынрак йод але шылтале веле — ок полшо. Чыла шуа, олаш чымыкта.

А эн кугу «черже» теве кушто: яллаште курым-курымеш пошкудо-влак иленыт. Кызытат илат. Пошкудетым начар пашажлан шылтален ончы-ян, тудо ойла: «Курык ден курык огыт вашлий, а ме пошкудо улына. Ик пырням кузе товар дене локшинчаш тӱҥалына...» Осал пашам уждымо-колдымо гай лийыт.

Эше весе: йочам, торжа мут дене шудалын, сайым от ыште. Школыштат эре вурсат, мӧҥгыштат куан уке гын, кушеч сай еҥже лектеш? Теве Юрий эргым йолжым тугышат, ик тылзе эмлалте. А вара шыде Елена Гавриловна тудым эртак вурсен туныктен. Тыге Юрийкем мут колыштдымо лие. Медведевыште лу классым пыкше веле тунем пытарыш, изиш гына справке дене ыш лек.

Йӧра, меже тудын чонжым паленна да «Ала эше иктаж-куш тунемаш пурет ыле», — манна. — Вет изат-влак ты пагытыште кумытынат институтым тунем пытареныт»... Чынак, эргым, кок йочан ача, шке кумыл дене шым ий политехнический институтыш [illegible] кошто. Мо шонеда, сай оценка ден тунем лекте вет. Тыгеже раш лие: йочам шинчыде вурсен, двойкым тушкен пуэн от туныкто.

Ача-ава погынымашыш але урокыш миймe годым шыде Елена Гавриловна ден йоча коклаесе кыл ӧрыктара ыле. Тудым икшыве-влак торжан игылтыт ыле. Тупшо дене класс веке савырна ма, уке ма — шеҥгечын могынат да лиеш: я иктаж-мо пурен кая, я рӱж воштылыт да молат. Тыгай койыш кызытат уло, уныкам-влак ойлатыс.

Икшывын кумылжым пушкыдо пластилин дене таҥастарат. Мом ӧнчет, тудо лектеш. Чынжымак поро чонан еҥ кушшо маныт, шуко тыршаш перна. Тыштыже ача-ава-влак кугун полшен кертыт. Мутлан, ик ача — столяр, тугеже «Мастар кид» кружокым вуйлатен кертеш. Вес ача — токарь, тугеже предприятийыш экскурсийым эртарыже. Тыге икшыве паша дек изинек шӱмаҥеш. Южо ӱдыр але рвезе ача-аважлан фермыш, гаражыш полшаш коштеш. Тидым озанлык вуйлатышылан уждымыла коймо ок кӱл. Тек тудлан вий шутымо пашажлан оксам шотлат, уло пашаче коллектив ончылно поро шомакым каласат. Лӱмешыже верысе радио мурым йоҥгалтара. Тыге рвезе еҥ изинекак шочмо кундемешыже лакемаш кумылаҥгеш, мераҥ гай ӧрдыж велыш ок тӧршт.

Прибалтикысе школлаште рвезе тукымым еш илышлан туныктат. Ӱдыр лӱмым аралаш ӱжыт. Ончыкылык аван пӱрымашыже, тудын тазалыкше да еш илышыже тидын дене пеш чак кылдалтын. Рвезе-влаклан гын чын йӧратымаш нерген ойлат. Вет 12—13 ияш рвезе 7—8 ий гыч садак еш илышым чумыра. А ме ала-молан тидын нерген мутым лукташ вожылына.

Ялысе илышынат шке сӧралже уло. Сурт ҫайыкым, вольыкым ончет, кочкаш шыл лиеш, пакчам ӱяҥдаш терыс погына. Кинде лектыш кушкеш. Пашадар толеш. Айда иле веле.

Теве кызыт озанлыклаште тошто сурт олмыш у пӧртым чоҥат. Тидын годым марий калыкын ожнысо йӱлажым мондыман огыл. Пример шотеш теве мом каласаш лиеш. Ялысе еҥ вӱдым нумал толаша. Ала тудалнат вӱдым пуч дене кондаш ыле. Уке гын, вӱдым насос дене тулаш. Газымат пурташ кӱлеш. Асфальт корнат лийже ыле. Тидлан озанлык вуйлатыше-влак пижыт гын, ял калык ала шагалеммым чарна ыле?

П. АФАНАСЬЕВ.

Пошкар-Ола.
Кугу Ноля ял.

ТӰҤАЛТЫШЫМ КӦ ЫШТЕН?

Школын историйже гыч

КОКЛАСОЛА ялыште церковно-приходской школ лийын. Тудо шке омсажым 1886 ийыште почын. Первый туныктышыжо марий еҥ Петр Григорьевич Григорьев улмаш. Талук гыч школлан вес зданийым чоҥеныт. Тудо ынде кок пӧртеш верланен. Школыш Коклασола, Йошкарэҥер, Шӱргысола, Ӱлылсола ялла гыч йоча-влак коштыныт. Ныл классан лийын. Но улыжат 10—20 тунемше веле шинчымашым поген. Чыла икшыве дене ик туныктышо пашам ыштен. Тыгак тудо вуйлатышылан шотлалтын. П. Г. Григорьевым Василий Логинович Логинов алмаштен. Тудо поро да сай туныктышо лийын. Шкеже руш улмаш, садлан школыштыжат рушла туныктеныт.

В. Л. Логиновым 1908 ийыште революционер семын паша гыч кораҥдат. Тудо сходышто ял калыкым казна чодырам руаш да у оралтым ышташ ӱжын ойлен. Тылеч вара Коклασолаш вес туныктышым колтат. Тиде Алексей Александрович Замятин лийын. Тудат руш гыч. Тудым ял калык пагален. Йоча-влакат йӧратеныт. Туныктышо мӱндыр ялла гыч кылмен толшо йоча-влакым шке пачерышкыже ырыкташ пуртен. Замятиным 1909 ийыште Сотнур кок классан училищыш кусареныт.

1911 ийыште школышто первый ӱдырамаш Анна Владимировна Кирпичникова ышташ тӱҥалеш. Шкеже Чарла гыч лийын. Империалистический сар тӱҥалмеке, школ петырналтеш. Туныктышыжо мӧҥгӧ каен. Ий-влак эртеныт. Сар тугак лӱшкен. Школат шинчен-шинчен тоштемын. Садлан Себе-Усад волостной правлений школым ужалаш пунчалым луктеш. Ик пӧртшым Шӱргысола марий Василий Алексеев налын, весыжым Эҥерсола ялыш ужатеныт.

Уэш школ 1918 ийыште почылтын. Школ почмо Петр Афанасьевич Афанасьевын лӱмжӧ дене кылдалтын.

Тимуровец-влак

КУГУ Отечественный сар жапыште Коркатово тӱҥалтыш школысо пионер-влак тимуровский командым ыштеныт. Вара могай пашам шуктеныт тиде командын членже-влак?

Татьяна Петровна Илларионова ден Александр Яковлевич Яковлев тунамсе жапым тыгерак шарналтат.

— Ме, — мутым тӱҥале Т. П. Илларионова,—пионерыш сар жапыште пурышна. Тунам йӧсӧ, неле лийын: элланат, калыкланат, йочаланат. Школна тӱҥалтыш маналтын. Пӧръеҥ-влак сарыш каеныт. Ялыште утларакшым шоҥго-влак да йоча ден ӱдырамаш-влак кодыныт.

— Война жапыште,—мутланымашыш ушна А. Я. Яковлев,—ме, пионер-влак, тимуровский командым ыштышна. Школысо чыла пионер тиде командыш возалтыч, тимуровец лийыч, иктат ӧрдыжеш ыш код. Телым, издерым налын, пӧрт еда ломыжым погымо, а кеҥежым куралме, тырмалыме, тӱредме, шийме, государствылан киндым колташ полшымо.

Ветеран-влакын мутышт гыч коеш: тунам иктат ласкан илен огыл. Туныктышо-влакын вуйлатымышт почеш пӧлекым ямдыленыт: пижергым, носким поген, фронтыш колтымо.

Шкет илыше Марфа Васильеван ик эргыже Смоленск ола воктене кредалмаште геройла колен, тудо похоронкым налын. Тимуровский команда туддек миен, ойган еҥым вий шутымо семын лыпландарен, сурт кӧргӧ сомылкам чактараш полшен. Тыгай примерым шуко кондаш лиеш.

Сар пытымеке, тимуровец-влаклан «За доблестный труд в период Великой Отечественной войны 1941—1945 гг.» медальым кучыктеныт.

А. П. Шишкова тунам Коркатово тӱҥалтыш школышто ыштен.

— Чынак, йӧсӧ лийын,— шарналтыш Анфиса Павловна.—Но сеҥымашлан ӱшанымым йомдарыме огыл. Йоча-влак тунемыныт. Тетрадь, учебник уке ыле. Школышто йӱштӧ лийын, олташ пу ситен огыл. Чылажымат чытыме, паша дечат лӱдмӧ огыл. Шошым, кеҥежым, шыжым йоча-влак колхоз пасушто пареҥгым шындены т, сомыленыт, луктыныт, пушеҥгым шынденыт да араленыт. Тыге иленыт сар жапысе йоча-влак.

В. СМИРНОВ.
Морко район.

Н. С. Мухинын шочмыжлан 100 ий темме вашеш

МОРКО МЕДРАБФАКЫШТЕ

КОЛЫМШО ийла мучашыште поэт Н. С. Мухин шке творческий вийжым утларакше туныктымо пашашке виктарен. Вет яллаште лудын-возен моштыдымыжо икшыве веле огыл, кугыеҥ коклаштат пеш шуко лийын. Ял калыкым туныкташ ынде шуко вере ликбез пунктым почыныт, пӱтынь культура пашам виктараш туныктышо, медицинский пашаеҥ да молат уло вийын шогалыныт.

Николай Семенович Арын кундемыште ты пашалан вуйын шоген. Тунам тудо верысе школышто туныктен. 1931 ий кеҥежым Москваште, шочмо йылмым туныктышо да книгам савыктыше автор-влакын Всесоюзный конференцийыштыш (тылзаш курсышто) лийын, тыште Н. К. Крупская да А. В. Луначарский дене кутырен. Толмекыже, тиде ийынак Йошкар-Оласе Агропединститутын общественно-литературный отделенийышкыже тунемаш пурен да 1933 ийыште пытарен лектын.

Пашам ышташ Морко селаште почылтшо медицинский рабфакыш завучлан колтеныт. Тыште ялысе рвезе-ден ӱдыр-влакым Горький оласе медицинский институтыш тунемаш пураш ямдыленыт. Тидыже марий кундемыште верысе национальный кадрым ямдылыме шотышто ик кугу ошкыл лийын.

Тиде фотосӱрет поэтын [illegible] архивыштыже аралалт [illegible], тудым 1934 ийыште [illegible]. Н. С. Мухин кокымшо радамыште шурла [illegible]. тиде [illegible] кудымшо — рабфакын директоржо Сергей [illegible] Краснов (Элнет

йӧршын шуаш? Ик ий гыч мый угычын тунемаш тӱҥгальым, Н. С. Мухин чонем савырыш. Тудлан мый ӱмырем мучко таум ыштем.

Николай Семенович шке урокшым моткоч сылнын эртарен, мемнам шонкалаш, илышым шераш таратен моштен. Урокышто керекмомат илыш гыч налме оҥай пример дене таҥастарен умылтара ыле. Шарнем, икана тудо урокышко арун ыштыме ӱштервоштырым коҥгла йымалапже ӧндал пурыш, тунамак ойлаш тӱҥгале: «Паледа мо, калыкын вийже кушто? — Иктыш ушнымаште? Теве тышечын воштыр-влакым посна-посна ойырен оптена гын, шӱкшакым ӱштыш огеш лий, воштыр пудырга веле, а иктыш чумырен ӱштервоштырым пидына гын, тудо кугу вийан, арун ӱштыш сурт-коклаште кӱлеш ӱзгарыш савырна. Илышыштат тыгак. Керек-могай пашамат иктыш ушнен, ик ой дене виктарет гын веле, ончыко каят...» Тидыже тунемше-влакым ялт ӧрыктарыш, ты марте тыгай проста пример дене илышым умылтарымашым ме нигуштат колын онал, а вет тиде ӱмыр мучко ой мондалт.

1934 ийыште Морко селашке первый гана аэроплан чоҥештен толын. Уло калык гасушко погынен, арслан кайыкла койшо самолетым ӧрын ончен. Эрлашыжым районысо газетыште Н. С. Мухинын «Вурс кайык» почеламутшым куанен лудна. Почеламутым поэт Марий элын рӱдӧ олаже — Йошкар-Ола ден Морко селам ушен шогышо кӱварым почмылан пӧлеклен.

мыйын чонешемат тупам ылыжтыш, мыят сераш тӱҥгальым.

Школышто мемнам тӱрлӧ пашалан туныктеныт: вургемым, кемым ургаш, плотник да столяр пашалан, вольыкым ончаш. Пакча саскам ончен кушташ Н. С. Мухин туныктен. Ме олмапум, тӱрлӧ емыжвондым шынденна, парникыштына чевер помидор, кияр да моло саска тӱвырген кушкын.

Арыныште ныл ий тунемым. Кӱлеш шинчымашым уста туныктышо-влак пуыштат, варажым Томск оласе медицинский институтыш тунемаш пурышым. Сар деч ончыч врач лийым да Йошкар Армий радамыш кайышым.

Саман уэмме пагытыште Арын школышто тунемме жапем ушышкем эре возеш, тудым кызыт кугешнен шарналтем.

Н. С. Мухинын почеламутшо-влак вуйыштем эре пӧрдыт, йылмыштем шкеак йоҥгат:

Шочмо-кушмо мландем!
Пешак йӧсӧ мыланем
Тый дечетше ойырлалаш
Каяш мӱндыр верышке,
Тӱрлӧ ойго, каем гын,
Пура мыйын шӱмышкӧ,—
Нигунамат тый дечет
Ойырленже мый ом керт».

Врач Зосим Филиппович Столяровын шарнымашыжат оҥай: «Николай Семенович мыйын туныктышем лийын. Тӱҥалтыш классыш тунемаш миймекем, мый тудым палаш тӱҥгальым. Морко районышто, Арын селасе школышто С. Г. Чавайн ден Н. С. Мухин мемнам туныктеныт.

1933—1935 ийлаште мый Морко селасе рабфакыште [illegible]

Николай МУХИН

Маркорлан

Маркорын первый погынымашыжлан

Маркор, тый патыр,
вияш айдеме улат!
Патыретым шижын
осал тушманат,
Опкын поянмыт,
моло кияматˏ—
Лӱдыктен огыт керт
тыйым иктыштат!
Маркор! Вияш йошкар тул
кӧргыштет тургыжеш;
Ужат: пычкемышым
тудо тумбак кордылеш,
Оккӱлым ушышто
шулдара, шалата,
У шот илышым
шижде йӧратыкта!
Маркор! Тый шкапет
шке ӱшнен илал;
Шымлалме пашалан
пеҥгыдын шогал;
Марий лоҥгаште
шинча-пылыш кӱлеш,
Осал сай дене
вара сеҥалтеш.
Жап веле, маркор,
чыте, шукыжым чытенат;
Кӧ улметым ит мондо тый,
ит мондо жапланат!
Шымлыме паша —
моктымо паша:
Тудым йӧрата
мемнан Советна,
Тудым йӧрата
«Йошкар кечына»,
Илышым тудо вел
куштылемдаш полша!..

1925 ий.

Ош марий — калык вий

Морко кантонысо туныктышо-влакын конференцийышт лӱмеш возымо

Ош марий —
Калык вий:
Илыш тӧрлаш полшалеш,
Ош марий —
Калык вий:
Пычкемышым покталеш...
Пого — мал,
Сурт пиял
Кечын кушкеш, тӱзлана.
У паша,
Сай паша
Койылдалеш вет йырна.
Андыген —
Ангырген
Ожно марий илен гын,
Илыш у
Толын шу(о)
Марийланат кызыт чын.
Тор шомак,
Поп йомак
Шулен кечын шош(о) йӱла.
У йӱла,
Койышла
Илышышке пуредат.
Ош марий,
Кожмак лий!
Калык пашам йӧрате.
Совет власть
Куатан:
Ушым-ыҥым почеда.
Совет власть
Пеш шотан:
Паша сеҥым шукемда.
Ош марий —
Ончыл вий.
Чотырак пиж пашалан!
Ончыл мут,
Кугу мут —
Социализм вет мемнан.
Пашана
Уддалеш,
[illegible] тӧрлыман.

ИЛЫШ ТӰҤАЛЕШ... ТЕҤЫЗЫШТЕ

25 ий ончыч Москвасе самырык ученый Игорь Чарковский азам вӱдыштӧ ыштыктыме шотышто экспериментым эртараш тӱҥгалын. Тидыжым Францийысе «Пари-матч» еженедельник «акушерствыште ыштыме революций» манын лӱмден.

Совет шымлызе пален налын: шочмо деч ончыч да поснак шочмо жапыште айдеме организмыште шуко механизм илышлан келыштаралтеш — кужу ӱмырлан резерв ямдылалтеш, тазалык программа ышталтеш. Азам вӱдыштӧ ыштыме годым ӱдырамаш шагалрак орлана, чылажат куштылгынрак эрта. Вӱдыштӧ улмо годым айдеме нелытым ок шиж, манаш лиеш. Тылеч посна, вӱд корштымым шижмым пытара.

Аван капше гыч аза виҥак вӱдыш логалеш. Тушто тудым вич-куд шагат кучаш лиеш. Тидын годым вӱр сайынрак коштеш, шӱм утларак ӱшанлын кыра, вуйдорыкышто вещества вашталтме процесс талышна. Илышыжын первый тылзылаштыже вӱдыштӧ кужун кучымо аза утыр-утыр пеҥгыдемеш, тудын лу ден чогашыл системыже виянгеш.

Кызыт мемнан элыштына ваннышге, бассейныште, теҥызыште шочшо тӱжем наре йоча уло. Молын дене таҥастарымаште нуно писынрак виянгыт. Ныл тылзашак коштащ тӱҥалыт, куд тылзаш годым вӱдыштӧ икмыняр километрым ийын каят, а лу тылзаш лиймекыште, иймe бассейныште лу метр кӱкшытан вышка гыч тӧрштылыт. Тыгай йоча-влак шкенышт тыматлын, иктӧр кучат. Поро кумылан улыт, мутланаш йӧратат, нимогай осал койышышт ок палдырне. Тыгай сай койыш теҥызеш шочшо-влак коклаште утларак шижалтеш.

Мутлан, Эя лӱман азам теҥыз вӱд гыч луктыныт да серысе палаткеш шарыме вакшыш пыштеныт. Тудо нушкаш тӱҥалын, а вара шым шагат аваж дене пырля теҥызыште ийын коштын. Кечыйол да фитонцидан свежа мардеж изи икшывылан чыла эмым алмаштеныт, илышын первый шагатлаштыже писын виянгаш йӧным пуэныт. А аваже эрлашыжымак нигӧн полшымо деч посна аҥысыр йолгорно дене курык коклашке кӱзен.

Кум тылзаш лиймекше, Эя мӧҥгысӧ ваннышге кечеда 1000 гана вӱд йымак волен, аван полшымыж дене вӱдыштак кочкын да мален. Куд тылзаш улмыж годым йоча бассейныште шкенжым вӱд ӱмбалне кучен кертын, шонымыж семын вӱд йымак волен. Шочмо жапше гычак ӱдырым йӱштӧ вӱдлан туныктен шогеныт. А телым тудо ача-аваж дене пырля вакышге йӱштылын.

Чарковскийын шонымыж почеш, тыгай процедура йочан чогашылжым да йыжыҥлажым пеҥгыдемда, нервный системылан логалше нелылыкым, шӱлымӧ да кочкыш шулыктарыме системысе черым корангда, организмын иммунный вийжым кугемда, вуйдорыклан виянгашыже полша. Изи ӱдыр йӧршын ок шорт, манаш лиеш. Тудо моткоч шуэн черлана, эмым нигунамат йӱын огыл. Игече вашталтмым, ик вер гыч весыш куснымым куштылгын чыта.

Чарковскийын шымлен ямдылыме гидроакушерствылан мелын шогышо еҥвлак эре шукемыт. Тиде йӧным ынде Европысо эллаште, США-ште, Новый Зеландийыште, Австралийыште, Японийыште кучылташ тӱҥгалыныт. Здравоохранениййын тӱнямбалсе организацийжын правленийжын членже датчанин Марсден Вагнерын (тудо Эя Багрянскаян кузе шочмыжым ончен) тыршымыжлан кӧра Копенгагенысе клиникылаште лӱмын операционныйым ыштыме. Тыгай операционныйлаште азам вӱдыштӧ ышташ йӧн уло. Палыме вес медик — Мишель Одан аза ыштыме темылан возымо книгаштыже тыге палемда: «Ӱдырамаш-влакын азам вӱдыштӧ ыштымышт годым нигунамат нимогай нелылык лектын огыл».

Совет элыште официальный медицина Чарковскийын темлыме йӧн дек мелын савырнаш ок вашке. Туге гынат вӱдыштӧ шочшо аза-влак чарныде шукемыт. Тачысе кечылан тӱняште кок тӱжем утла тыгай икшыве уло. Совет ученыйым тӱнямбалсе форумлашке ик гана веле огыл ӱжыныт. А шочмыжлан 50 ий темме вашеш Чарковскийлан Калифорнийский университетын почетный докторжо лӱмым пуымо.

И. ЛЮБОВА.
(АПН).

МОСКВА. Казак-влакын мурышт да куштымашышт, йӱлашт, вургемышт, тӱрлӧ музыкальный инструмент дене шоктымышт — Дон, Кубань, Терек кундемысе казак-влакын илышыштым мо пойдарен, нуным духовно мо пеҥгыдемден гын, чыла тидыже нуныланa кызытат кӱлеш. Тыге шонат «Казачий круг» пӧръеҥ ансамблын участникше-влак. Тудым «Серп и молот» заводын культура дворецыште пелен ыштыме. Казак фольклорым чот йӧратыше музыкант Владимир Скунцевын вуйлатымыж почеш коллектив кок ий утла жапыште йол ӱмбак пеҥгыдын шогалын. Самодеятельный артист-влак калык муро традицийым ӱмбакыже шуйышо мурызо-влак деч тунемыныт.

«Казачий круг» — любительский фольклор ансамбль-влакын российский ушемыштым ышташ темлыше-влак кокла гыч иктыже. Тыгай ушемже кызыт 40 утла творческий коллективым ушен шога.

Снимкыште: «Казачий круг» Вологда оласе Кремльыште, тушто тудо концертым ончыктен.

ТАСС-ын фотожо.

„Марийская правда" газет воза

Газет КПСС ЦК-н Пленумжын пашаж нерген кумдан [illegible]

«Ял да тудын еҥже-влак» страница олмеш тачe первый [illegible]

ла да Козьмодемьянск ола гыч пурышо материал-влак негызеш ямдылалтын.

«Йошкар-Ола да Йошкар-[illegible]

Кӱчыкын тӱрлӧ нерген

Кӱсенысе телефон

ЛОНДОН. Кӱсенышге кондыштарыме телефон британский столицыште илыше-влаклан урем але магазин гыч тӱнян кеч-могай ужашыштыже улшо абонент дене кылым кучаш йӧным пуа. У аппарат дене пайдаланаш моткоч куштылго. Ретрансляционный подстанций дек ушнышашлан кнопкым темдалаш да шке номерым веле увертараш кӱлеш, а варaже абонентын номержым пӱтыралман. Столицын рӱдӧ ужашыштыже 100 наре подстанций - ретранслятор уло. Талук гыч тӱжем наре лиеш, а кок ий гыч ныл пачаш шукемшаш. Аппаратын акше — 200 фунт стерлинг. 100 тӱжем абонент лийме годым предприятий рентабельныйыш савырна. А тынар абонентшым мучаш неле огыл. Адакшым 1990 ий мучашлан изи телефон кок пачаш шулдештшаш. Тыглай телефон дене мутланыме дене таҥастарымаште кӱсенышге кондыштарыме телефон дене мутланымылан кум пачаш шагалрак тӱлыман.

«Поян» ий

НЬЮ-ЙОРК. Сифилис дене черланыме шотышто кодшо ий США-ште вытартыш ныл ий жапыште рекордный ийлан шотлалтеш. Тыгайрак тӱрлӧ черым контрольышто кучышо национальный центрын (тудыжо Джорджий штатысе Атланта олаште верланен) докладыштыже ончыктымо данный почеш, 1989 ийыште тыгай лӱдыкшӧ венерический чер дене 44 тӱжем наре американец черланен, тидыже 1986 ийысе деч 56 процентлан шукырак. Ийготыш шудымо да наркоман-влак коклаште тыгай чер поснак кумдан шарлен, увертарен центрын представительже Уорд Кейтс.

Эн кужу ӱпан

ДЕЛИ. Мата Джагадамба — 74 ияш ӱдырамаш. Тудо тӱняште эн кужу ӱпан улмыж дене ойыртемалтеш. Ӱппунемже 6 метрат 40 сантиметр кужытан. Туге гынат тудлан кӧраныш ида вашке. Ӱпшӧ тыгай кужу улмылан кӧра тудо шуко сомылым шке ыштен ок керт. Мутлан, прогулкышкат шонымыж семын лектын ок керт. Ӱппунемжым кӧ-гынат почешыже нумал коштеш. Вес кугу нелылык — ӱпым мушкаш. Тыштат полшыкалыше деч посна огеш лий. А варaже коштaш мыняр тыршаш логалеш. Мата кокымшо пачашын кӱза да балкон гыч ӱппунемжым ӱлыкӧ кудалта. Садикте кӱкшыт огеш ситe, шланды кампочшо «почым» вургем коштaш шупшмо кандыраш сакаш логалеш. А варaже ӱп кошкымым кок шагат чыте-[illegible]

шо да книгам савыктыше автор-влакын Всесоюзный конференцийыштыш (тылзаш курсышто) лийын, тыште Н. К. Крупская да А. В. Луначарский дене кутырен. Толмекыже, тиде ийынак Йошкар-Оласе Агропединститутын общественно-литературный отделенийышкыже тунемаш пурен да 1933 ийыште пытарен лектын.

Пашам ышташ Морко селаште почылтшо медицинский рабфакыш завучлан колтеныт. Тыште ялысе рвезе ден ӱдыр-влакым Горький оласе медицинский институтыш тунемаш пураш ямдыленыт. Тидыже марий кундемыште верысе национальный кадрым ямдылыме шотышто ик кугу ошкыл лийын.

Тиде **фотосӱрет** поэтын архивыштыже аралалт кодын, тудым 1934 ийыште ыштыме. Н. С. Мухин кокымшо радамыште пурла ыч нылымше шинча. тиде адамыштак кудымшо — рабфакын директоржо Сергей Архипович Краснов (Элнет Сергей).

Морко медрабфакым тунем лекше Петр Иванович Анисимов поэтын шочмыжлан 75 ий темме юбилей касыште (1965 ий) теве кузе шарналтен ойлыш:

«Мый Н. С. Мухинын ученикше улам. Тудо мыйым илыш корнышко луктын. Шарнем: тудо якте пӱнчӧ ай кугу капан, кужурак шӱргывылышан ыле. Арын школышто туныктымыж годым чӱчкыдын ачам дек пурен коштын. Шӱм-чонышочшо йылмыж дене сӧрастарен кутырымыжым мый тыр гана ӧрын колыштынам.

Н. С. Мухин ден С. Г. Чавайн Арын кундемыште моткоч кӱлешан агитационно-массовый пашам калык коклаште виктарен шогышт. Тунемше-влакын вийышт дене концертым, спектакльым эреак ончыктеныт. Адак Кугыер серыште кенеж еда Йошкар пеледыш пайремым эртареныт. Туштат Николай Семеновичын йӱкшӧ йонгалтын. тудо шкенжын почеламутшым лудын. Олык мучко муро, патырланыме йӱк-йӱан йонгалтын.

1933 ийыште мый Морко селаште почылтшо медицинский рабфакыш тунемаш пурышым. Тыштат Н. С. Мухинын ученикше лийым. Но икмыняр жап гыч тунеммем шуаш вереште. Документем налаш пурымекем, рабфакын завучшо Николай Семенович тыге мане: «Документым налаш ит вашке, шоналте...»

Тылеч вара вуйыштем ятыр жап кок семын шонкалымаш лым лийде пӧрдын: тунемаш пӧртылаш але огыл? ... кым ӱшташ огеш лий, вошкым ӱшташ огеш лий, а иктыш тыр пудырга веле, а иктыш чумырен ӱштервоштырым пидына гын, тудо кугу випидына гын, тудо кугу вийан, арун ӱштӧ сурт-кокян, арун ӱштӧ сурт-коклаште кӱлеш ӱзгарыш савырна. Илышыштат тыгак. Керек-могай пашамат иктыш ушнен, ик ой дене виктарет гын веле, ончыко каят...» Тидыже тунемше-влакым ялт ӧрыктарыш. ты марте тыгай проста пример дене илышым умылтарымашым ме нигуштат колын онал, а вет тиде ӱмыр мучко ок мондалт.

1934 ийыште Морко селашке первый гана аэроплан чоҥештен толын. Уло калык касуцко погынен, арслан каййыкла койшо самолетым ӧрын ончен. Эрлашыжым районысо газетыште Н. С. Мухинын «Вурс кайык» почеламутшым куанен лудна. Почеламутым поэт Марий элнан рӱдӧ олаже — Йошкар-Ола ден Морко селам ушен шогышо юж кӱварым почмылан пӧлеклен.

Н. С. Мухин илышым, пашам, калыкым да пӱртӱсым йӧраташ, чын корно дене ошкылаш мемнам туныктен. Тидланже мый веле огыл, уло марий калыкат тудлан тау мутым ойла...»

Марий АССР-ын заслуженный врачше Михаил Григорьевич Григорьев кодшо ийыште шке шарнымашыжым поэтын почеламутшо дене тӱҥале:

«Шочмо ачаже айда лийже
Мый гай тулык рвезылан:
Шке ачатын воктеныже
Сайлык чучеш чонетлан...

Н. С. Мухинын тиде почеламутшо — «Тулыкын мурыжо» мыйын чонышитем эре ила.

Ача-авам деч тулыкеш кодмекем, мыйым, вич ияш рвезым, Морко селасе йоча пӧртыш пуэныт. Тышечын уш-акылым погаш Арын селасе кресаньык школышко колтышт. Мемнам поро, сай учитель-влак туныктеныт. Шинчаштем нунын тӱсышт кызыт гынат конча. Теве коридор дене кӱкшӧ капан, какшырак шӱргывылышан туныктышо ошкылеш. Тиде — Н. С. Мухин. Нер йымалныже чалемаш тӱҥалше шем ӧрш. йӱкшӧ яндар, йоҥгыдо, ойжо йогын вӱдла йога, ныжылгын кутыра.

Николай Семенович школыштына литературно-художественный кружокым вуйлата ыле. Ме концертым, спектакльым ямдылен. шуко яллашке лектын ончыктенна. Шкенан вийна дене «Рвезе вий» журналым луктынна. тушто первый почеламутна возалтын. Шочмо чечен марий литературым, поснак поэзийым йӧратыме тулым Николай Семенович Арын школышто тунемме жапем ушышкем эре возеш, тудым кызыт кугешнен шарналтем.

Н. С. Мухинын почеламутшо-влак вуйыштем эре пӧрдыт. йылмыштем шкеак йоҥгат:

Шочмо-кушмо мландем!
Пешак йӧсӧ мыланем
Тый дечетше ойырлалын
Каяш мӱндыр верышке.
Тӱрлӧ ойго, каем гын,
Пура мыйын шӱмышкӧ, —
Нигунамат тый дечет
Ойырлежке мый ом керт».

Врач Зосим Филиппович Столяровын шарнымашыжат ончай: «Николай Семенович мыйын туныктышем лийын. Тӱҥалтыш классыш тунемаш мийымекем, мый тудым палаш тӱҥальым. Морко районышто, Арын селасе школышто С. Г. Чавайн ден Н. С. Мухин мемнам туныктеныт.

1933—1935 ийлаште мый Морко селасе рабфакыште тунемым. Николай Семенович марий йылме ден руш литературым туныктыш. Рабфакыште марий литература кружокым тудо организоватлыш да моштен вуйлатен шогыш. Тудын вуйлатыме почешак марла йылме дене журналым возен луктеден шогенна.

Туныктымо деч посна Николай Семенович медрабфакыште завучлан пашам ыштыш. Тиде неле пашаште тудо чыла кумылжым пыштен, уло вийжым пуэн мемнам волгыдо корнышко лукташ эре тыршен шогыш. Моркысо медицинский рабфак Горький оласе институтышко мемнам тунемаш пураш ямдылен. Марий калык кокла гыч калыклан шкенан врачым — национальный кадрым ямдылаш пеш кугу почетан паша лийын. Тиде пашаште Николай Семенович шке верыштыже лийын да устальыкше дене пеш кугу авторитетан ыле. Тунемше-влак тудым пеш кугу кумыл дене пагаленыт, мутшым ача мут семын кольштыныт.

Эре икмардан, поро кумыл дене шыман кутыра ыле Николай Семенович мемнан дене — тунемше-влак дене. Руш йылмым да марий литературым сайын шымлаш, келгын тунемаш да рушла сайын ойлен мошташ пеш кугу чытымаш дене туныктен.

Морко медицинский рабфакым тунем пытарыше кокла гыч шуко врач, фельдшер марий кундем мучко, моло ӧрдыж велыштат пашам кызытат ыштат. Ме кугун пагалыме туныктышынам — Николай Семеновичым кумыл тодылалт шарналтен илена».

Койылдалеш вет йырна.
Андыген —
Агырген
Ожно марий илен гын,
Илыш у
Толын шу(о)
Марийланат кызыт чын.
Тор шомак,
Поп йомак
Шулеп кечын шош(о) ийла.
У йӱла,
Койышла
Илышышке пуредат.
Ош марий,
Кожмак лий!
Калык пашам йӧрате.
Совет власть
Куатан:
Ушым-ыгым почеда.
Совет власть
Пеш шотан:
Паша еҥым шукемда.
Ош марий —
Ончыл вий.
Чотырак пиж пашалан!
Ончыл мут,
Кугу мут —
Социализм вет мемнан.
Пашана
Улдалеш,
Кӱчык-кужум тӧрлыман.
Илышна
Сай лиеш,
Коллективыш ушыман.
Тошто пуш
Чылт йомман,
Вычымалте калык ден.
Эх, таҥ-влак,
Ик еҥла
Тыгеракын адакат
Чумырген —
Каҥашен
Айста илена ончыкшат!

1928 ий.

Элнет серыште

Элнет серыш лекталат гын,
Тӱшка мур йӱк шергылтеш.
Тиде муро — умлен моштет
гын,
Шӱм-чонешет пернелеш.
Мурат тидым бурлак-шамыч.
Илыш неле — тиде чын.
Пӧрня-шамыч койыт
волгыч —
Тиде ыштыш пашачын.
Кушто калык, тушто ойго
Пырля коштеш паша ден.
Калык орлык тыште куго,
Ок лий илаш еҥ шот ден.
Бурлак-шамыч мурыштыжо
Шемер вием раш коеш.
Тушман кид гыч утлымыжо
Тыште рашак ойлалтеш.
Ой, шӱм-кылжат!
Ты мурмыжым
Ончыкталеш мыланна?
Элнет серыш лекме годым
Молан чонна куана?
Айда шергылт. Тӱшка мур
йӱк
Куандаре мемнам!
Муро йӱкым колмек чотак,
Йӧратена ме пашам...

1923 ий.

Публикацийым
Н. АЛЕКСАНДРОВ
ямдылен.

...ыштыме. Казак фольклорым чот йӧратыше музыкант Владимир Скунцевын вуйлатымыж почеш коллектив кок ий утла жапышто йол ӱмбак шогалын. Самодеятельный артист-влак калык муро традицийым умбакыже шуйышо мурызо-влак деч тунемыныт.

«Казачий круг» — любительский фольклор ансамбль-влакын российский ушемыштым ышташ темлыше-влак кокла гыч иктыже. Тыгай ушемже кызыт 40 утла творческий коллективым ушен шога.

Снимкыште: «Казачий круг» Вологда оласе Кремльыште, тушто тудо концертым ончыктен.

ТАСС-ын фотожо.

Эн кужу ӱпан

ДЕЛИ. Мата Джагадамба — 74 ияш ӱдырамаш. Тудо тӱняште эн кужу ӱпан улмыж дене ойыртемалтеш. Ӱпшынемже 6 метрат 40 сантиметр кужытан. Туге гынат тудлан кӧранаш ида вашке. Ӱпшӧ тыгай кужу улмылан кӧра тудо шуко сомылым шке ыштен ок керт. Мутлан, прогулкышкат шонымыж семын лектын ок керт. Ӱпшынемжым кӧ-гынат почешыже нумал коштеш. Вес кугу нелылык — ӱпым мушкаш. Тыштат полышкалыше деч посна огеш лий. А вараже кошташ мыняр тыршаш логалеш. Мата кокымшо пачашын кӱза да балкон гыч ӱпшынемжым ӱлыкӧ кудалта. Садикте кӱкшыт огеш сите, младыш камвочшо «почым» вургем кошташ шупшмо кандыраш сакаш логалеш. А вараже ӱп кошкымым кок шагат чытенак вучен шинчаш логалеш. Мата Джагадамбылан кужу ӱпшылан кӧра шуко нелылыкым чыташ логалеш гынат, ятыр ӱдырамаш тудлан кӧрапен ила.

(ТАСС).

„Марийская правда“ газет воза

Газет КПСС ЦК-н Пленумжын пашаж нерген кумдан каласкала. Номерыште Пленумын кумшо паша кечыж нерген информационный увертарымашым да Пленумышто выступатлыше-влакын ойлымыштым кӱчыкемден печатлыме.

Газетын кокымшо страницыже кок тӱрлын лектын. «Ял да тудын еҥже-влак» страница олмеш таче первый гана «Газетын маршрутный листаже» лӱман страница лектын. Тиде выпуск Волжск, Звенигово, Козьмодемьянск олаласе да республикысе чыла районласе подписчик-влаклан лӱмын ямдылалтеш. Тачe тиде страница Курык марий, Килемар, Юрино районла да Козьмодемьянск ола гыч пурышо материал-влак негызеш ямдылалтын.

«Йошкар-Ола да йошкаролинец-влак» страница Йошкар-Оласе 1-ше №-ан ТЭЦ-ын тӱҥ инженерже Г. Егоровын проблемым тарватыше статьяж дене почылтеш. «Мыланна вашештат» разделыште ондак лекше критический материал, пурышо серыш-влаклан ятыр вашмут пуалтын.

УВЕРТАРЕНА, ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

7 канал. 6.30— 120 минут. 8.35 — «Левша» ансамбльын концертше. 8.55 — «Васька». Худ. телефильм. 2 да 3 серий. 11.25 — Ик шагат — йочалан. 12.25 — Коллаж. 12.30 — Жап. 15.30 — Сеҥымашын 45-ше идалыкше вашеш. «Восточный фронт», «Поле под Прохоровкой». Док. фильм-влак. 16.20 — Музыкальный культурын понилыкше. Г. Свиридов. 17.10 —Док. телефильм-влак. 18.10 — Мультфильм. 18.30—Жап. 19.00 — Латкуд ияш марте да тылеч кугурак-влаклан. 19.40 — «Васька». Худ. телефильм. 2 серий. 21.00— Жап. 21.30 — Актуальный интервью. 21.40 — «Жили-были семь Симеонов». Док. фильм. 23.10 — Балет, балет. 00.10 — Увер.

12 канал. 8.00— Гимнастика. 8.15 — Научно-популярный фильм. 8.45. 9.35 — Природоведений. 5 класс. 9.05 — Испан йылме. 1 ий. 9.55 — Киножурнал. 10.05 — Испан йылме. 2 ий. 10.35, 11.35 — Биолгий. 8 класс. 12.05 — «Хождение по мукам». Худ. телефильм. 4 серий. 13.35 — Ритмический гимнастика. 17.00 — Мультфильм. 17.40 —«Ваш ход, директор». 18.00 — Преступность ваштареш кучедалме шотышто жаплан ыштыме комитетын заседанийже гыч репортаж. 19.00— Марий эл. 19.20 — Актуальный камера. 19.35 — Киножурнал. 19.45 — Увертарымаш. 19.50— Сайын малыза, йоча-влак. 20.05 — Хоккей дене СССР-ын чемпионатше. «Спартак» — «Химик». 21.00 — А. Шнитке. Камерный оркестрлан трио-соната. Московский филармонийысе солист-влакын ансамбльышт шокта. 21.30 — «Фруза». Худ. телефильм.

10 канал. 18.00 — Ритмический гимнастика. 18.30 — Жап. 19.00 — «Самоучка Суворов». Док. фильм. 19.10 — Хоккей дене СССР-ын чемпионатше. «Спартак» — «Химик». Перерывыште (19.50)— Сайын малыза, йоча-влак.

КОЛЫШТСА

6.30 — Программа, игече. 6.32 — «Ӱжара» радиостанций. 6.52 — Газет обзор. 7.30 — Увер. 7.45 — И. С. Палантай лӱмеш музыкальный училищысе скрипач-влак ансамбльын концертше. 8.25 — М. Шкетан лӱмеш театрлан — 70 ий. Ю. Рязанцев. «Театр — илышын сыняже». 10 передача. 18.00— Увер. 18.10 — Палыме лийза: Пӧтъял школын «Марий сем» ансамбльже. 18.30 — Увер.

ИГЕЧЕ

Синоптик-влак увертарат: таче пылаҥеш, лум огеш лум, эрдене изишак тӱтыра налеш. Мардеж кечывалвелкасвелым секундышто 7—12 метр писылык дене пуа. Кечывалым республика мучко 3 градус йӱштӧ гыч 2 градус марте шокшо лиеш.

9—10 февральыште пылаҥеш, жапын-жапын изи лум лумеш, корно иняҥеш, пургыжта. Мардеж касвелым секундышто 7—12 метр писылык дене пуа. 9 февральыште 1 градус йӱштӧ гыч 4 градус марте шокшо лийшаш.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр
(Кугу зал)
«Стеклянный лабиринт» — 9.30, 13.30, 18, 21.50. «Влюбленный мужчина» — 11.30, 15.40, 20.

«РОССИЯ» кинотеатр
(Изи зал)
«Мария Мирабела в Транзистории» — 10 ,14 (йоча сеанс). «Вспышка» — 11.40, 20.40. «Всех за решетку» (1 да 2 серий) — 16. «Мистер Индия» (1 да 2 серий, премьера) — 18.20.

«ЭРВИЙ» кинотеатр
«Боны и покой (кугыеҥ-влаклан гына) — 9, 11, 16, 20.50. «Зита и Гита» (1 да 2 серий) — 13, 18.05.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр
«Хон Гиль Дон» — 9, 14, 21.30. «Месть и закон» (1 да 2 серий)—11.20, 18.50. «Клич свободы» (1 да 2 серий) — 16.10.

«РЕКОРД» кинотеатр
«Пугало из чердачного окна» — 9. «Мультфильм киносборник — 10.40. «Неуловимые мстители» — 14.30. «Дежа вю» — 12.10, 16.30, 18.50, 21.

«МИР» кинотеатр
«Дежа вю» — 11.30, 18.20, 20.30. «В крайнем случае я тебе ничего не скажу» — 14. «Брак с выходными днями» — 16.

КИНОЛЕКТОРИЙ
«Тутси» («Милашка», кугыеҥ-влаклан гына) — 19.

Редактор В. А. МАТЮШЕВ.

Редакцийын адресше:

424000, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-шо идалыкше урем, 20

Талукышто 300 номер лектеш.

Тираж 17566.

Газетын индексше 52710

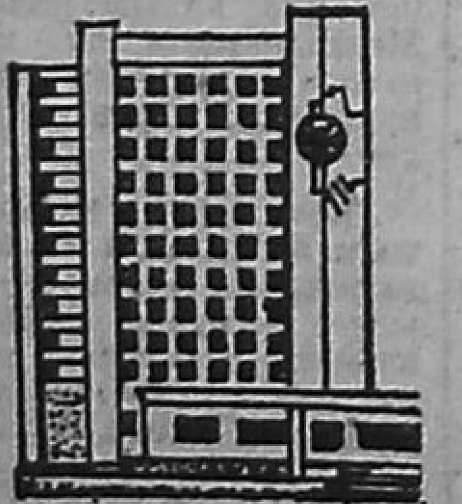

Телефон-влак:

Редактор — 5-08-40

Заместитель-влак — 5-25-36, 5-39-26

Приемный — 5-37-91

Ответственный секретарь — 5-35-73

Заместитель-влак — 5-39-36

ОТДЕЛ-ВЛАК:

Партийный илыш — 5-53-18

Идеологический — 5-54-34

Промышленность, строительство да транспорт — 5-54-89

Аграрный — 5-29-77

Совет паша да быт — 5-42-22

Культура, литература да искусство — 5-08-64

Информаций да письма — 5-39-19, 5-43-72

Кусарыше — 5-39-55.

Увертарымаш — 5-39-44

Газетын собкоржо-влак:

У Торъялыште — 9-15-19.

Моркышто — 9-16-86

Звениговышто — 9-22-83.

Оршанкыште — 2-17-38.

Марий АССР Госкомиздатын республиканский полиграфическо-редакционный объединенийже

424700, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Э—00420. Заказ 0052.